

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны ... дугаар
сарын .... ний өдөр

Улаанбаатар хот

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ
/Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь төрөөс гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих эрх зүйн үндсийг тогтоож, гэр бүлийн гишүүдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд үрчлэх, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Гэр бүлийн тухай хууль тогтоомж

2.1.Гэр бүлийн тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, энэ хууль болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2.Гэр бүлийн эд хөрөнгийн харилцааг Иргэний хуулиар зохицуулна.

2.3.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл.Хуулийн нэр томьёо

3.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томьёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1.“гэрлэлт” гэж хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэн гэр бүл болсныг эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлэхийг;

3.1.2.“гэрлэгчид” гэж гэрлэлтээр холбогдсон харилцан тэгш эрх эдэлж, адил үүрэг хүлээх нөхөр, эхнэрийг;

3.1.3.“гэр бүл” гэж гэрлэлт, үрчлэлтийн үр дүнд эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр

бүлийн гишүүдийг;

3.1.4.“гэр бүлийн гишүүн” гэж гэрлэгчид, тэдэнтэй хамт амьдарч байгаа тэдгээрийн төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхэд, гэрлэгчдийн асрамжид байгаа төрөл, садангийн хүнийг;

3.1.5.“төрлийн хүн” гэж гэрлэгчдийн эцэг, эх, өвөг эцэг, эмэг эх, ач хүү, ач охин, зээ хүү, зээ охин, тэдгээрийн хүүхдийг;

3.1.6.“садангийн хүн” гэж гэрлэгчдийн төрсөн ах, эгч, дүү, авга, нагац, тэдгээрийн хүүхдийг;

3.1.7.“овог” гэж гэр бүл, түүний ураг төрлийнхөн үе уламжлан хэрэглэх нэрийг;

3.1.8.“үрчлэлт” гэж хуульд заасны дагуу үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн хооронд эцэг, эх, төрсөн хүүхдийн харилцаатай адил харилцаа үүссэнийг бүртгүүлэхийг;

3.1.9.“асран хамгаалах” гэж эцэг, эхийн асран хамгаалалтгүй, болсон, 14 нас хүрээгүй хүүхдийн эсхүл, сэтгэцийн өвчний улмаас иргэний эрх зүйн чадамжгүй нь шүүхээс тогтоогдсон хүний эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах хэлбэрийг;

3.1.10.“харгалзан дэмжих” гэж эцэг, эхийн харгалзан дэмжлэггүй болсон, 14-өөс дээш насны хүүхдийн, эсхүл эрүүл мэндийн байдлын болон өндөр настай болсны улмаас, эсхүл иргэний эрх зүйн чадамжийг нь шүүхээс хязгаарласны улмаас эрх үүргээ бие даан хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон хүний эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах хэлбэрийг;

3.1.11.“асралт гэр бүл” гэж эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг гэр бүлдээ асран хүмүүжүүлэхийг зөвшөөрч, хуульд заасан тодорхой шалгуурын дагуу сонгогдсон гэр бүлийг.

4 дүгээр зүйл.Гэрлэлт, гэр бүлийн харилцааны зарчим

4.1.Иргэнийг гэрлэхэд үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, шашин шүтлэгээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглоно.

4.2.Монгол Улсад эрэгтэй хүн нэг эхнэр, эмэгтэй хүн нэг нөхөртэй байна.

4.3.Гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд жендэрийн тэгш байдлыг хангаж, гэр бүлийн гишүүдийн өмнө хариуцлага хүлээнэ.

4.4.Гэр бүл нь гэр бүлийн үнэт зүйл, үндэсний соёл, дэвшилтэт уламжлал, зан заншлыг үр хүүхдэдээ өвлүүлж, оюун санааны дархлааг бэхжүүлж, хамгаална.

4.5.Гэр бүл аюулгүй, амар тайван, хүчирхийллээс ангид байна.

5 дугаар зүйл.Төрөөс гэр бүлийг хамгаалах, дэмжих

5.1.Төрөөс гэр бүлийн тогтвортой амьдралыг дэмжиж, хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл, эсхүл бага насны хүүхэдтэй эмэгтэй, өрх толгойлсон бага насны хүүхэдтэй эрэгтэй, өндөр настан, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжинд хамгаална.

5.2.Төрөөс гэр бүлд дараахь дэмжлэг, хамгааллыг үзүүлнэ:

5.2.1.гэр бүлийн эрүүл, аюулгүй, амар тайван орчинг бүрдүүлэх;

5.2.2.гэр бүлийн орон байртай байх нөхцөлийг бүрдүүлэх;

5.2.3.иргэдэд гэр бүлийн боловсрол олгох, сургалт, зөвлөгөө, мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх;

5.2.4.гэр бүлийн тогтвортой амьдралыг дэмжих;

5.2.5.гэр бүлийн гишүүдийг хөдөлмөрлөх, аж ахуй эрхлэх нөхцөлөөр хангах.

5.3.Гэр бүлийн тогтвортой амьдралыг дэмжсэн, гэр бүлийн гишүүдийн хүнлэг, нандин харилцаа, үнэт зүйл, дэвшилтэт уламжлал, зан заншлыг дээдэлсэн урлаг, радио, телевизийн бүтээлийг дэмжинэ.

5.4.Гэр бүлд зориулсан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ бий болгосон төрийн, төрийн бус, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулж, дэмжинэ.

5.5.Энэ хуулийн 5.1-5.4-т заасныг хэрэгжүүлэх хөтөлбөрийг Засгийн газар батална.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ГЭР БҮЛИЙГ ДЭМЖИХ ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЧИГ ҮҮРЭГ, ТОГТОЛЦОО

6 дугаар зүйл.Гэр бүлийг дэмжих удирдлагын тогтолцоо

6.1.Гэр бүлийг дэмжих удирдлагын тогтолцоо нь гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, аймаг, нийслэлийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан газар, сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтнаас бүрдэнэ.

6.2.Аймаг, нийслэлийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан газар нь гэр бүлийн боловсрол олгох, гэр бүлд зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх сургалт, мэдээлэл арга зүйн төв, танхимтай байна.

6.3.Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны

байгууллагын даргыг Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 18³ дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу томилж, чөлөөлнө.

6.4. Аймаг, нийслэлийн гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан газар, хэлтсийн даргыг тухайн шатны Засаг даргатай зөвшилцөн гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дарга, дүүргийн гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан газар, хэлтсийн даргыг тухайн шатны Засаг даргатай зөвшилцөн нийслэлийн гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын асуудал хариуцсан дарга, Төрийн албаны тухай хуулиар тогтоосон шаардлагыг хангасан иргэнийг сонгон шалгаруулж томилж, чөлөөлнө.

6.5. Энэ хуулийн 6.3, 6.4-д заасан албан тушаалд томилогдох хүн нь Төрийн албаны тухай хуулийн 26 дугаар зүйлд заасан төрийн албаны албан тушаалд томилогдох үндсэн шалгуурыг хангасан байхаас гадна тухайн салбарт таваас доошгүй жил ажилласан байна.

7 дугаар зүйл. Гэр бүлийг дэмжих талаар Улсын Их Хурлын бүрэн эрх

7.1. Улсын Их Хурал гэр бүлийг дэмжих асуудлаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

7.1.1. гэр бүлийн асуудлаарх хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр батлах, боловсронгуй болгох;

7.1.2. гэр бүлийн асуудлаарх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын чиглэлээр Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа ажлын тайланг хэлэлцэн, чиглэл өгөх, шийдвэр гаргах;

7.1.3. гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын үйл ажиллагааны зардлыг улсын төсөвт жил бүр тусган батлах;

7.1.4. гэр бүл, гэр бүлийн гишүүдийн нийтлэг эрх, ашиг сонирхол зөрчигдсөн гэж үзвэл Засгийн газарт асуулт тавих;

7.1.5. хуульд заасан бусад эрх.

8 дугаар зүйл. Гэр бүлийг дэмжих талаар Засгийн газрын бүрэн эрх

8.1. Засгийн газар гэр бүлийг дэмжих талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

8.1.1. гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлогыг тодорхойлох;

8.1.2. гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийн биелэлтийг хангуулах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

8.1.3.гэр бүлийн асуудлаар ард түмний оюуны өв, уламжлалыг хамгаалах, дэвшилтэт уламжлал, зан заншлыг дэмжин хөгжүүлэх арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх;

8.1.4.улс орны эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн нийтлэг зорилтод гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын асуудлыг тусгах, салбар хоорондын харилцан хамаарлыг зохицуулах;

8.1.5.гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, ажилтнуудыг чадавхижуулах;

8.1.6.хуульд заасан бусад эрх.

9 дүгээр зүйл.Гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг

9.1.Гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

9.1.1.гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийн төслийг боловсруулан шийдвэрлүүлэх;

9.1.2.гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг нэгдсэн удирдлага, арга зүйгээр хангах, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх, хэрэгжилтийг Засгийн газрын өмнө хариуцах;

9.1.3.гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд шаардагдах төсвийн төслийг боловсруулж, шийдвэрлүүлэх;

9.1.4.иргэдэд гэр бүлийн боловсрол олгох үйл ажиллагааг удирдлага, арга зүйгээр хангах, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

9.1.5.гэр бүлд сургалт, зөвлөгөө өгөх, үйлчилгээ үзүүлэх хуулийн этгээдийг сонгон шалгаруулах, магадлан итгэмжлэх журмыг батлах;

9.1.6. хуульд заасан бусад чиг үүрэг.

10 дугаар зүйл.Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг

10.1.Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

10.1.1.гэр бүлийн боловсролыг сургуулийн өмнөх, бага, дунд,

дээд боловсролын сургалтын хөтөлбөр, насан туршийн боловсролын хөтөлбөрийн агуулгад тусган хэрэгжүүлэх;

10.1.2 гэр бүл судлаач, сэтгэл зүйч, хүүхдийн сэтгэл зүйч зэрэг мэргэжилтэнг дээд боловсролын байгууллагаар бэлтгэх;

10.1.3.сургууль-гэр бүл, багш-сурагч-эцэг, эхийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх;

10.1.4.гэр бүлийн боловсрол олгох албан бус сургалтын хөтөлбөрийг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран батлах, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

10.1.5.хуульд заасан бусад чиг үүрэг.

11 дүгээр зүйл.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг

11.1.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

11.1.1.гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, үр дүнг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлагнах;

11.1.2.гэр бүлийн асуудлаарх хууль тогтоомжийг сурталчлах;

11.1.3.төрийн байгууллага, хуулийн этгээд, иргэнд гэр бүлийн гишүүний эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх, арга зүйн туслалцаа, дэмжлэг үзүүлэх;

11.1.4.гэр бүлд сургалт, зөвлөгөө өгөх, үйлчилгээ үзүүлэх арга зүй, журмыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх

11.1.5.гэр бүлийн асуудлаар салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх;

11.1.6.гэр бүлийн албан бус боловсрол олгох сургалтыг зохион байгуулах, гэр бүлд сургалт, зөвлөгөө өгөх, үйлчилгээ үзүүлэх үүрэг бүхий ажилтныг сургах, мэргэшүүлэх;

11.1.7.гэр бүлийн үнэт зүйлийг хамгаалах, хөгжүүлэх, дэвшилтэд уламжлал, зан заншлыг өвлүүлэх, угийн бичиг хөтлөхөд дэмжлэг үзүүлэх;

11.1.8.гэр бүлийг эвлэрүүлэн зуучлах эрх бүхий байгууллагад мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллах;

11.1.9.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулах, асралт

гэр бүлд хүүхэд асруулах, хүүхэд үрчлэх болон эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн нөхцөл байдалд үнэлгээ хийж, дүгнэлтийг холбогдох байгууллагад хүргүүлэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих ажиллагаанд хяналт тавих;

11.1.10. хуульд заасан бусад үүрэг.

12 дугаар зүйл. Бүх шатны Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын чиг үүрэг

12.1. Бүх шатны Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

12.1.1. нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хэрэгжүүлэх гэр бүлийн бодлого, хөтөлбөрийг тодорхойлох, батлах, хэрэгжилтэд шаардагдах төсвийг хянан батлах;

12.1.2. гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хэрэгжүүлэх бодлого, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, Засаг даргын гэр бүлийг дэмжих үйл ажиллагаанд хяналт тавих;

12.1.3. гэр бүлийн хууль тогтоомж, гэр бүлийн асуудлаар Хурлаас гаргасан шийдвэрийг иргэдэд тайлбарлан таниулах;

12.1.4. гэр бүлийн хууль тогтоомж, Хурлын шийдвэрийн биелэлтийг хангах, гэр бүлийн хөгжлийн асуудлыг шийдвэрлэхтэй холбогдуулан Засаг даргад асуулга тавих;

12.1.5. хуульд заасан бусад үүрэг.

13 дугаар зүйл. Бүх шатны Засаг даргын чиг үүрэг

13.1. Бүх шатны Засаг дарга дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

13.1.1. гэр бүлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөр, Засгийн газрын болон дээд шатны Хурал, Засаг даргын шийдвэрийг сурталчлах, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

13.1.2. иргэдийн нийтийн болон Төлөөлөгчдийн Хуралд гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын бодлого, арга хэмжээний хэрэгжилтийг жил бүр хэлэлцүүлж, тайлагнах;

13.1.3. иргэдийн нийтийн болон Төлөөлөгчдийн Хурлаар гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын үйл ажиллагаанд шаардагдах төсвийг хэлэлцүүлж, батлуулах;

13.1.4. гэр бүлийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтныг

ажиллах нөхцөл, боломжоор хангаж, гүйцэтгэлд нь хяналт тавих;

13.1.5.гэр бүлийн асуудлаарх төрийн бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангахад иргэд, олон нийтийн санал, санаачилгыг дэмжиж, оролцоог хангах;

13.1.6.угийн бичиг хөтлүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

13.1.7.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй хүнийг асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулах, хүүхэд үрчлэх, хяналт тавих;

13.1.8.хуульд заасан бусад үүрэг.

14 дүгээр зүйл.Аймаг, нийслэл, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг

14.1.Аймаг, нийслэл, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

14.1.1.гэр бүлийн асуудлаарх бодлого, хууль тогтоомж, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, биелэлтийг тайлагнах;

14.1.2.гэр бүлийн гишүүний эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх талаар төрийн байгууллага, хуулийн этгээдэд зөвлөгөө, иргэдэд мэдээлэл өгч, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх;

14.1.3.энэ хуулийн 11.1.5-д заасан гэр бүлийн мэдээллийн нэгдсэн санд гэр бүлийн мэдээллийг оруулах;

14.1.4.иргэн, олон нийтэд гэр бүлийн боловсрол олгох, хүүхэд асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, үрчлэх хүсэлтэй иргэд, асралт гэр бүлийн гишүүдэд сургалт зохион байгуулах;

14.1.5.гэр бүлийн үнэт зүйлийг хамгаалах, хөгжүүлэх, дэвшилтэт уламжлал, зан заншлыг өвлүүлэх, угийн бичиг хөтлөхөд гэр бүлд дэмжлэг үзүүлэх;

14.1.6.иргэн, хуулийн этгээдийн гэр бүлд чиглэсэн ажил үйлчилгээ, арга хэмжээ, хөтөлбөр, санаачилгыг дэмжин, хамтран ажиллах;

14.1.7.хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, үрчлүүлэх тохиолдолд нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж, дүгнэлт гаргах, хяналт тавих;

14.1.8.хуульд заасан бусад үүрэг.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ ГЭРЛЭХ НӨХЦӨЛ, ЖУРАМ, ГЭРЛЭЛТ ДУУСГАВАР БОЛОХ

15 дугаар зүйл.Гэрлэх нөхцөл

15.1.Энэ хуулийн 19.1-д заасанд харшлах шалтгаангүй бол 18 насанд хүрсэн Монгол Улсын эрэгтэй, эмэгтэй хоёр, эсхүл Монгол Улсын иргэн нь тухайн улсын гэрлэх насанд хүрсэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй сайн дурын үндсэн дээр харилцан зөвшөөрснөөр Монгол Улсад гэрлэж болно.

15.2.Аливаа этгээд ашиг олох зорилгоор гэрлэлтийн асуудлаар зуучлалын ажил, үйлчилгээ эрхлэхийг хориглоно.

15.3.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж буй гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно.

15.4.Монгол Улсын иргэн гадаад улсад тухайн улсын хуулийн дагуу гэрлэсэн нь энэ хуульд харшлахгүй бол Монгол Улсад гэрлэлт нь хүчин төгөлдөрт тооцогдоно.

16 дугаар зүйл.Гэрлэх журам

16.1.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулиар тогтоосон журмын дагуу эрх бүхий төрийн байгууллагад биеэр хүрэлцэн ирж, гэрчийн этгээдийг байлцуулан бүртгүүлнэ.

16.2.Гэрлэлтийг бүртгэсэн өдрөөс эхлэн гэрлэгчдийн хооронд эрх, үүрэг үүснэ.

17 дугаар зүйл.Гэрлэхийг хүсэгчдийн эрүүл мэндийн шинжилгээ

17.1.Гэрлэхийг хүсэгчид сэтгэцийн эрүүл мэндийн, хүний дархлал хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, бэлгийн замын халдвар, сүрьеэ өвчний, удамшлын эмгэгтэй эсэхийг тодруулахаар эмнэлгийн байгууллагад энэ хуулийн 15.3-д заасны дагуу шинжилгээ хийлгүүлж болно.

17.2.Энэ хуулийн 17.1-д заасан өвчтэй, халдвартай нь тогтоогдсон тохиолдолд эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн тухайн өвчин, түүний үр дагаврын талаар гэрлэхийг хүсэгчдэд тайлбарлаж, зөвлөгөө өгнө.

17.3.Гэрлэхийг хүсэгчдийн хэн нэг нь сэтгэцийн өвчтэй байсныг гэр бүл болсноос хойш мэдсэн тохиолдолд нөгөө этгээд гэрлэлтээ хүчин төгөлдөр бус гэж тооцуулахаар шүүхэд хандах эрхтэй.

18 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээ

18.1.Гэрлэгчид сайн дурын үндсэн дээр харилцан тохиролцож, гэрлэлтээ бүртгүүлэхийн өмнө болон бүртгүүлсний дараа гэрлэлтийн гэрээг

байгуулна.

18.2.Гэрлэлтийн гэрээнд гэрлэгчид хамт амьдрах, гэр бүл цуцлах үед бие биеэ, хүүхдээ тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, гэр бүлийн орлогоос ашиг хүртэх, зарцуулах, гэр бүлийн эд хөрөнгийг эзэмших, өмчлөх нөхцөлийг тусгана.

18.3.Гэрлэлт цуцлах тохиолдолд хүүхдийг асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх, гэр бүлийн хамтран өмчлөх дундын хөрөнгийг хуульд зааснаас өөрөөр хуваарилах, эсхүл ирээдүйд бий болох эд хөрөнгийг эзэмших эрхийн талаар гэрлэлтийн гэрээнд тусгаж болно.

18.4.Гэрлэлтийн гэрээг тодорхой хугацаанд байгуулах, эсхүл урьдчилан тооцох боломжгүй нөхцөл, байдал үүссэн тохиолдолд мөрдөх хугацааг тусгайлан зааж болно.

18.5.Гэрлэлтийн гэрээг бичгээр байгуулна.

18.6.Гэрлэлтийн гэрээг талууд харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр хэдийд ч өөрчилж, цуцалж болно.

18.7.Нөхөр, эхнэрийн аль нэгний саналаар, нөгөө талын зөвшөөрөлгүйгээр гэрээг өөрчлөх, цуцлахыг хориглоно.

18.6.Гэрлэлтийн гэрээ хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хохироосон гэж аль нэг тал нь үзвэл шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

19 дүгээр зүйл.Гэрлэхэд харшлах шалтгаан

19.1.Дараахь нөхцөл нь гэрлэхэд харшлах шалтгаан болно:

19.1.1.өмнөх гэрлэлт хүчинтэй байгаа;

19.1.2.гэрлэхийг хүсэгчид хоёулаа, эсхүл нэг нь энэ хуулийн 15.1-д заасан насанд хүрээгүй;

19.1.3.гэрлэгчид хоорондоо төрөл, садангийн хүмүүс;

19.1.4.үрчлэгч, үрчлүүлэгч хоорондоо гэрлэх;

19.1.5.харгалзан дэмжигч, дэмжүүлэгч хоорондоо гэрлэх;

19.1.6.гэрлэхийг хүсэгчдийн хэн нэг нь, эсхүл хоёулаа удамших хандлагатай сэтгэцийн архаг өвчтэй байдал гэрлэхээс өмнө, эсхүл энэ хуулийн 17.1-т заасны дагуу эмнэлгийн байгууллагын шинжилгээгээр тогтоогдсон.

19.2.Иргэний хуулийн 15 дугаар зүйлийн 2-т заасны дагуу насанд

хүрээгүй хүнийг иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцсон тохиолдолд энэ хуулийн 19.1.2 дахь заалт, нэг гэрлэгчийн төрөл, садангийн хүн нөгөө гэрлэгчийн төрөл, садангийн хүнтэй гэрлэхэд 19.1.3 дахь заалт үл хамаарна.

20 дугаар зүйл. Гэрлэгчдийн эрх, үүрэг, хариуцлага

20.1. Гэрлэгчид нь тэгш эрх эдэлж, адил үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

20.2. Гэрлэгчид дараахь эрх эдэлнэ:

20.2.1. гэр бүлээ төлөвлөх;

20.2.2. оршин суух газраа сонгох;

20.2.3. хуваарьт хөрөнгөтэй байх;

20.2.4. хамтран өмчлөх дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах;

20.2.5. гэр бүлд бий болсон баялгийг тэгш хүртэх;

20.2.6. гэрлэгчдийн нэг нь нөгөөгөө эд хөрөнгийн хавчигдмал болон сэтгэл санааны дарамттай байдалд оруулсан, хүчирхийлсэн, нэр төр, алдар хүндийг гутаан доромжилсон, эрүүл мэндэд гэм хор учруулсан, хуваарьт эд хөрөнгийг дур мэдэн захиран зарцуулсан, гэмтээсэн бол хохирсон тал нь Иргэний хуулийн 497 дугаар зүйлд заасны дагуу гэм хорыг арилгуулахыг шаардах эрхтэй.

20.3. Гэрлэгчид дараахь үндсэн үүрэг хүлээнэ:

20.3.1. гэр бүлийн хамтын амьдралаа тогтвортой байлгах;

20.3.2. бие биедээ хүндэтгэлтэй хандах, халамжлах, дэмжин туслах, тэжээн тэтгэх, асран халамжлах;

20.3.3. гэр бүлийн бусад гишүүний эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах;

20.3.4. эрүүл хүүхэд төрүүлэхэд бэлтгэх, ургийн өсөлт, бойжилтыг тогтмол хянуулах;

20.3.5. угийн бичиг хөтлөх, өвлүүлэх.

20.4. Гэрлэгчид дараахь журамт үүрэг хүлээнэ:

20.4.1. бие биедээ үнэнч байх;

20.4.2. гэр бүлийн амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх;

20.4.3. гэр бүлийн үнэт зүйл, уламжлал, соёл, ёс заншлыг

өвлүүлэх, хамгаалах.

20.5.Энэ хуулийн 20.3.5-д заасан угийн бичиг хөтлөх журмыг соёлын болон хүн амын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

21 дүгээр зүйл.Гэрлэлт дуусгавар болох

21.1.Гэрлэгч нас барсан, эсхүл түүнийг нас барсныг зарласан, сураггүй алга болсонд тооцсон шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн гэрлэлт дуусгавар болсонд тооцогдоно.

21.2.Захиргааны журмаар гэрлэлтээ цуцлуулсан тохиолдолд Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 8.1-д зааснаар гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэлд бүртгэгдсэн өдрөөс эхлэн гэрлэлт дуусгавар болно.

21.2.Гэрлэлтийг захиргааны буюу шүүхийн журмаар цуцалсан, эсхүл хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол гэрлэлт дуусгавар болно.

22 дугаар зүйл.Гэрлэлт цуцлах журам

22.1.Гэрлэлтийг хуульд заасан үндэслэлээр захиргааны болон шүүхийн журмаар цуцална.

22.2.Эхнэр нь жирэмсэн буюу хүүхэд нь нэг нас хүрээгүй, эсхүл хариуцагч хүндээр өвчилсөн, хөдөлмөрийн чадвараа хагас буюу бүрэн алдсан тохиолдолд гэрлэлт цуцлахыг хориглоно.

22.3.Энэ хуулийн 22.2 дахь хэсэг нь гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдсэн тухай үндэслэл бүхий гомдлыг эрх бүхий байгууллага шалгаж байгаа, уг үйлдэл нь тогтоогдсон тохиолдолд хамаарахгүй.

23 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцлах

23.1.Гэрлэлтээ цуцлуулахыг харилцан зөвшөөрсөн, 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, эд хөрөнгийн маргаангүй гэрлэгчид энэ тухай тус тусдаа бичиж, гарын үсэг зурсан хүсэлтээ улсын бүртгэлийн байгууллага, эсхүл хилийн чанадад ажиллаж байгаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газарт гаргана.

23.2.Улсын бүртгэлийн байгууллага, хилийн чанадад ажиллаж байгаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар нь энэ хуулийн 23.1-д заасан хүсэлтийг хянан үзэж 30 хоногийн дотор гэрлэлтийг цуцалж болно.

24 дүгээр зүйл.Гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах

24.1.Захиргааны журмаар гэрлэлт цуцлахаас бусад тохиолдолд гэрлэлт цуцлах асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

24.2.Гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэлийг шүүхэд дараахь этгээд гаргах эрхтэй:

24.2.1.гэрлэгчдийн хэн нэг нь;

24.2.2.иргэний эрх зүйн чадамжгүй гэж тооцогдсон нөхөр, эхнэрийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч.

24.3.Шүүх шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд гэрлэгчдийг эвлэрүүлэх зорилгоор хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж болно.

24.4.Энэ хуулийн 24.3-д заасан хугацаанд шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч гэрлэгчдийг эвлэрүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж дараахь арга хэмжээг авна:

24.4.1.гэрлэгчидтэй хамтарсан болон ганцаарчилсан уулзалт хийж, гэрлэлт цуцлуулах болсон шалтгаан үндэслэлтэй эсэхийг тогтоох, гэр бүл цуцлалтын үр дагаврыг тайлбарлах;

24.4.2.Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 32.4-т заасан хүмүүсээс гадна өмгөөлөгч, нийгмийн ажилтан, гэр бүл судлаач, сурган хүмүүжүүлэгчийг оролцуулж, гэрлэгчдэд зөвлөгөө өгөх;

24.4.3.гэрлэгчдийг шаардлагатай сургалт, мэргэжлийн зөвлөгөө, үйлчилгээнд хамруулах;

24.4.4.бусад арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.

24.5.Эвлэрүүлэн зуучлагч энэ хуулийн 24.4-т заасан эвлэрүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын мэргэжил, арга зүйн дэмжлэгийг авч, хамтран ажиллах, эсхүл магадлан итгэмжлэгдсэн төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлж болно.

24.6.Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 132.4-д заасан нөхцөл бий болсон бол шүүх энэ хуулийн 24.4-т заасан эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцалж болно.

24.7.Гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээнд гэрлэлтээ цуцлуулахаас өмнө, цуцлуулах үед, цуцлуулсны дараа хүүхэд, хөдөлмөрийн чадваргүй нөхөр, эхнэрээ тэжээн тэтгэх, тэтгүүлэх, хүүхдийг хэн нэгний асрамжид үлдээх, эд хөрөнгийн талаар дурьдаагүй бол гэрлэлт цуцлуулах үед харилцан тохиролцоно.

24.8.Гэрлэгчид энэ хуулийн 24.7-т заасан асуудлаар тохиролцож чадахгүй бол шүүх хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах

үүднээс хэрэг хянан шийдвэрлэх хүртэл, эсхүл гэрлэлт цуцлах үед хүүхдийг эцэг, эхийн хэн нэгний асрамжид байлгах талаар гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаар нөхцөл байдлын үнэлгээ хийлгүүлж, дүгнэлт гаргуулж болно.

24.9.Долоо ба түүнээс дээш настай хүүхдээс эцэг, эхийн хэнтэй амьдрах саналтай байгааг сурган хүмүүжүүлэгч, сэтгэл зүйч, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллагын ажилтан, өмгөөлөгчийг байлцуулан авна.

24.10.Шүүх шийдвэртээ хүүхдийг эцэг, эхийн хэн нэгний асрамжид үлдээх, тусдаа амьдрах болсон эцэг, эхийн хүүхэдтэй уулзах хугацаа, нөхцөлийг тодорхой заана.

24.11.Гэрлэлтийг цуцлахад гэрлэгчдийн үрчлэн авсан болон дагавар хүүхэд гэр бүлээс төрсөн хүүхдийн адил хуульд заасан эрх эдэлнэ.

25 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох

25.1.Энэ хуулийн 19 дүгээр зүйлд заасныг зөрчиж гэрлэсэн, гэр бүл болох зорилгогүйгээр гэрлэлт бүртгүүлсэн бол гэрлэгчдийн хэн нэгний, эсхүл эрх нь зөрчигдсөн бусад этгээдийн нэхэмжлэлээр шүүх гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцож болно.

25.3.Иргэний хуулийн 15.2-т заасан иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай насанд хүрээгүй гэрлэгч гэрлэлтээ хүчин төгөлдөр бус гэж тооцуулахыг зөвшөөрөөгүй, эсхүл түүний ашиг сонирхолд нийцээгүй бол шүүх нэхэмжлэлийг хэрэгсэхгүй болгоно.

26 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсоноос үүсэх үр дагавар

26.1.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсноор гэрлэлт бүртгүүлсэн өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр бусад тооцогдоно.

26.2.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон тохиолдолд гэрлэгчдийн байгуулсан гэрлэлтийн болон эд хөрөнгийн гэрээ хүчин төгөлдөр бус болно.

26.3.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсоноос гэрлэгчийн болон хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хохирсон гэж үзвэл хохирлыг буруутай этгээдээс Иргэний хуульд заасны дагуу шаардах эрхтэй.

27 дүгээр зүйл.Хүчин төгөлдөр бус гэрлэлтийг хүчинтэйд тооцох

27.1.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох нөхцөл, шалтгаан арилсан нь шүүх гэрлэлтийг хүчинтэйд тооцох үндэслэл болно.

28 дугаар зүйл.Гэрлэлт сэргээх

28.1.Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр, эхнэр эвлэрснээ хамтран илэрхийлж, өргөдөл гаргасан бөгөөд өөр хүнтэй гэрлээгүй бол гэрлэлтийг сэргээнэ.

28.2.Сураггүй алга болсонд тооцогдсон, нас барсан гэж зарлагдсан хүн эргэн ирж, нөхөр буюу эхнэртэйгээ хамтран амьдрах хүсэлтээ гаргасан бөгөөд нөхөр буюу эхнэр нь өөр хүнтэй албан ёсоор гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй бол улсын бүртгэлийн байгууллага, хилийн чанадад ажиллаж байгаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар гэрлэлтийг сэргээж болно.

28.3.Гэрлэлтийг захиргааны журмаар сэргээсэн бол гэрлэлтийн хугацааг тухайн өдрөөс тооцно.

29 дүгээр зүйл.Гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох

29.1.Гэрлэгчид бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлөх, ял эдлэхээс зайлсхийх, эсхүл хууль бус үйлдлээ халхавчлах зорилгоор гэрлэлтээ цуцлуулсан нь тогтоогдсон бол эрх нь зөрчигдсөн этгээдийн хүсэлтээр шүүх гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцно.

30 дугаар зүйл.Гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсоноос үүсэх үр дагавар

30.1.Гэрлэлт цуцлалт хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсноор гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж үзнэ.

30.2.Энэ хуулийн 30.1-д заасан тохиолдолд бусдад учирсан хохирлыг гэрлэгчдийн эд хөрөнгөөс Иргэний хуульд заасан журмаар гаргуулж нөхөн төлүүлнэ.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ХҮҮХДИЙН ЭРХ, ХУУЛЬ ЁСНЫ АШИГ СОНИРХЛЫГ ХАМГААЛАХ, ХҮҮХДИЙН ОВОГ, НЭР, ЭЦЭГ /ЭХ/-ИЙН НЭРИЙГ ӨӨРЧЛӨХ, ЭЦЭГ /ЭХ/-ИЙГ ТОГТООХ

31 дүгээр зүйл.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах

31.1.Хүүхэд гэр бүлийн бусад гишүүдийн нэгэн адил тэгш эрх эдэлнэ.

31.2.Гэр бүлд хүүхэд эрүүл, аюулгүй орчинд өсөж бойжих, асран хамгаалуулах, тэжээн тэтгүүлэх, сурч боловсрох, хөгжих, өв залгамжлах эрхтэй.

31.3.Бүтэн өнчин, хүүхдээ биечлэн тэжээн тэтгэх, асран халамжлах боломжгүй, эсхүл тэжээн тэтгэхээс зайлсхийсэн хүний хүүхдийн эрх, хууль

ёсны ашиг сонирхлыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага, албан тушаалтан хамгаална.

32 дугаар зүйл. Хүүхэд овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэртэй байх

32.1.Эцэг, эх тохиролцсоны үндсэн дээр хүүхдэд нэр, овог өгнө.

32.3.Гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэр бүлийн эцэг нь нас барснаас хойш 10 сарын дотор төрсөн хүүхдийг эхийн зөвшөөрснөөр эцгийн овог нэрээр бүртгэж болно.

32.4.Хүүхдийн эцгийг тогтоосон эрх бүхий байгууллагын шийдвэргүй бол хүүхэд эхийн овог, нэрийг авна.

32.5.Олдсон хүүхдэд улсын бүртгэлийн байгууллага нэр, овог өгч болно.

32.6.Үрчлэгдсэн хүүхэд үрчлэгчийн овог, нэрийг авч болно.

32.7.Эцэг, эхийн хэн нэг нь гадаадын харьяат бол хүүхэд гадаад эцэг, эхийн овог, нэрийг авч болно.

33 дугаар зүйл.Хүүхдийн нэр, эцэг /эх/-ийн нэрийг өөрчлөх

33.1.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахгүй бол түүний эцэг /эх/-ийн нэр, нэрийг Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд заасны дагуу өөрчилж болно.

33.2.Хүүхдийн эцэг /эх/-ийн нэр, нэрийг өөрчлөх хүсэлтийг эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, 16 нас хүрсэн хүүхэд өөрөө оршин суугаа газрын улсын бүртгэлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад гаргана.

33.3.Долоо болон түүнээс дээш настай хүүхдийн нэр, эцэг /эх/-ийн нэрийг өөрчлөх бол түүний саналыг авна.

33.4.Хүүхдийн нэр, эцэг /эх/-ийн нэр өөрчлөхтэй холбогдсон маргааныг шүүх шийдвэрлэнэ.

34 дүгээр зүйл.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдийн эд хөрөнгийг захиран зарцуулах, хамгаалах

34.1.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь хүүхдийн хуваарьт эд хөрөнгийг хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн түүний боловсрол, эрүүл мэнд, хүмүүжил, соёл, ахуйн хэрэгцээг хангахад зориулан захиран зарцуулж болно.

34.2.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдийн хуваарьт эд хөрөнгөд дараахь эд хөрөнгө хамаарна:

34.2.1.хүүхдийн өмчлөлийн эд хөрөнгө, мөнгөн хуримтлал;

34.2.2.хүүхдэд олгосон цалин хөлс, шагнал, урамшуулал, бэлэг.

34.3.Хүүхдийн хуваарьт эд хөрөнгөд хамаарах эд хөрөнгө, мөнгөн хуримтлалыг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь хүүхдийн нэр дээр бүртгүүлэх, хадгалуулах үүрэг хүлээнэ.

34.4.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь тухайн хүүхдийн хуваарьт эд хөрөнгө, мөнгөн хуримтлалыг хүүхдийг 18 насанд хүртэл худалдах, бэлэглэх, барьцаалах зэргээр захиран зарцуулахыг хориглоно.

34.5.Хүүхдийн хуваарьт эд хөрөнгийг зайлшгүй нөхцөл байдлын улмаас захиран зарцуулах шаардлагатай бол асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, эсхүл хүүхэд өөрөө хүсэлтийг шүүхэд гаргаж, зөвшөөрөл авна.

34.6.Энэ хуулийн 34.3-34.4-д заасныг зөрчсөний улмаас хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учирсан бол хохирлыг нөхөн төлүүлэхээр Иргэний хуулийн 15.2-д зааснаар иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтайд тооцогдсон хүүхэд өөрөө шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

35 дугаар зүйл. Хүүхэд эцэг, эх бусад төрөл садантайгаа харилцах эрх

35.1.Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хууль болон холбогдох хууль тогтоомжид хориглосноос бусад тохиолдолд хүүхэд эцэг, эх төрөл, садантайгаа харилцах эрхтэй.

35.2.Эцэг, эх нь гэрлэлтээ цуцлуулсан, гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, тусдаа амьдардаг зэрэг шалтгаанаар хүүхдийн энэхүү эрхийг хязгаарлахыг хориглоно.

35.3.Эцэг, эхийн хэн нэг нь хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцах эрхийг хориглосон тохиолдолд хүүхэд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага, ажилтанд хандан шүүхээр эрхээ хамгаалуулна.

35.4.Шүүх хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцахыг хориглосон маргааныг хүүхдийн саналыг харгалзан шийдвэрлэнэ.

36 дугаар зүйл.Хүүхдийн эцэг, эхийг захиргааны журмаар бүртгэх

36.1. Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эх хамтарч, эсхүл хүүхдийн эцэг, эх болох нь тогтоогдоогүй эцэг буюу эх өөрөө өргөдөл гаргасан бол улсын бүртгэлийн байгууллага, хилийн чанадад ажиллаж байгаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар эцэг, эхийг бүртгэнэ.

37 дугаар зүйл. Хүүхдийн эцэг, эхийг шүүхийн журмаар тогтоох

37.1.Энэ хуулийн 36 дугаар зүйлд зааснаас бусад тохиолдолд хүүхдийн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, төрөл, садангийн хүн, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага, эсхүл 14 нас хүрсэн хүүхдийн нэхэмжлэлийг үндэслэн эцэг, эхийг шүүх тогтооно.

37.2.Эцэг, эхийг тогтооход маргаан гарвал хариуцагчийг хүүхдийн эцэг, эсхүл эх болохыг нотлох баримт, эмнэлгийн шинжилгээний дүгнэлтийг үндэслэн шийдвэрлэнэ.

37.3.Насанд хүрсэн хүн төрүүлсэн эцэг, эсхүл эхээ тогтоолгохоор шүүхэд хандах эрхтэй.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ЭЦЭГ, ЭХИЙН ЭРХ, ҮҮРЭГ, ХАРИУЦЛАГА

38 дугаар зүйл. Эцэг, эх, хүүхдийн хооронд эрх, үүрэг үүсэх

38.1.Хүүхэд төрснөөр, эсхүл үрчлэн авснаар эцэг, эх, хүүхдийн хооронд эрх, үүрэг үүснэ.

38.2.Гэрлэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлснээр дагавар хүүхэд, хойт эцэг, хойт эхийн хооронд эцэг, эх, хүүхдийн эрх, үүрэг үүснэ.

38.3.Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй хүмүүсийн дундаас төрсөн хүүхэд нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэр бүлээс төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

39 дүгээр зүйл. Насанд хүрээгүй эцэг, эхийн эрх, үүрэг

39.1.Эцэг, эх хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь насанд хүрээгүй байхад хүүхэд төрснөөр, тэдгээр нь эцэг, эхийн эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

40 дүгээр зүйл. Хүүхдээ хүмүүжүүлэх эцэг, эхийн эрх, үүрэг

40.1.Эцэг, эх нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн эсэх, хамт амьдарч байгаа эсэхээс үл хамааран хүүхдийн өмнө харилцан тэгш эрх эдэлж, адил үүрэг хүлээнэ.

40.2.Эцэг, эх нь хүүхдэд ээлтэй, язгуур ашиг сонирхлыг нь хамгаалах зарчмыг баримтлан хүүхэдтэй холбоотой аливаа асуудлыг шийдвэрлэхдээ хүүхдийн саналыг авна.

40.3.Эцэг, эх нь дараахь үүрэг хүлээнэ:

40.3.1.хүүхдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, эрүүл, аюулгүй орчинд өсгөн бойжуулах, хоол хүнс, орон байр, хувцас, хичээлийн хэрэгсэл, тоглоом,

бусад шаардлагатай зүйлээр хангах;

40.3.2.хүүхдээ асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх;

40.3.3.хүүхдийн сэтгэл зүй, ёс суртахууныг хүчирхийллээс ангид төлөвшүүлэх;

40.3.4.хүүхдэдээ удам угсааг нь мэдүүлэх, цус ойртолтоос үүсэх үр дагаврыг тайлбарлан таниулах;

40.3.5.төрөлх хэл, бичиг үсэг, суурь боловсрол эзэмшүүлэх, амьдрах ухаанд сургах, хөдөлмөрт бэлтгэх;

40.3.6.хүүхдээ эцэг эх, ахмад настныг хүндлэх, хайрлах, бусдыг хүндэтгэх соёлд сургах;

40.3.7.түүх, соёл, үндэсний ёс заншил, уламжлалаа дээдлэх, байгаль эх дэлхийгээ хайрлах, эх оронч үзлээр хүмүүжүүлэх;

40.3.8.хүүхэд эрхээ хамгаалж, үүргээ биелүүлэхэд нь туслах, төлөөлөх;

40.3.9.хуульд заасан бусад үүрэг.

40.4.Эцэг, эх болон гэр бүлийн бусад гишүүд хүүхдийг эрсдэлт нөхцөл байдалд оруулахыг хориглоно.

41 дүгээр зүйл.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах эцэг, эхийн эрх, үүрэг

41.1.Хүүхдийн эцэг, эх нь түүний хууль ёсны төлөөлөгч байх бөгөөд иргэн, хуулийн этгээдэд хүүхдийг итгэмжлэлгүйгээр төлөөлнө.

41.2.Хууль ёсны төлөөлөгч нь хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалж чадахгүй гэж үзвэл иргэн, албан тушаалтан, хуулийн этгээд хүүхдийн оршин суугаа газрын баг, хорооны Засаг даргад, эсхүл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүүхдийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг тогтоолгохоор мэдэгдэх үүрэгтэй.

41.3.Энэ хуулийн 41.2-т заасан хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах этгээдийг томилох журмыг хууль зүйн болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

41.4.Хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хохироосон, үүргээ биелүүлээгүй эцэг, эх болон гэр бүлийн бусад гишүүдэд Зөрчлийн тухай хуульд заасны дагуу захиргааны хариуцлага хүлээлгэнэ.

42 дугаар зүйл.Хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн эрх,

үүрэг

42.1.Эцэг, эх нь гэрлэлтээ цуцлуулсан, эсхүл хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар хүүхдийн оршин суугаа газраас өөр газарт ажиллаж, сурч, амьдарч байгаа, хорих ял эдлэж байгаа, хугацаат цэргийн алба хааж буй зэрэг нь эцэг, эхийг энэ хуульд заасан үүргээс чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

42.2.Гэрлэлтээ цуцлуулсан, гэрлэлтээ батлуулалгүй хамт амьдарч байсан эцэг, эх тусдаа амьдарч байгаа бол эрх, үүргээ хэрэгжүүлэхэд хэн нэгэндээ саад учруулахыг хориглоно.

42.3.Хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд харшлахааргүй бол гэрлэлтээ цуцлуулсан, гэрлэлтээ батлуулалгүй хамт амьдарч байсан эцэг, эх тусдаа амьдарч байгаа бол эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ байгуулж болно.

42.4.Энэ хуулийн 42.3-т заасан гэрээтэй холбогдох маргааныг шүүх шийдвэрлэнэ.

42.5.Шүүхийн шийдвэрийг биелүүлээгүй тохиолдолд буруутай талд Зөрчлийн тухай хуулийн дагуу хариуцлага ногдуулна.

43 дугаар зүйл.Хүүхдийн талаарх эцэг, эхийн эрхийг хамгаалах

43.1.Энэ хуульд заасан хүүхэдтэй холбоотой эрхээ хамгаалуулахаар эцэг, эх нь шүүхэд хандаж болно.

43.2.Алга болсон, солигдсон, хулгайлагдсан зэргээр бусдын асрамжид хууль бусаар байгаа хүүхдээ эцэг, эх нь эргүүлэн авахыг шаардах эрхтэй.

44 дүгээр зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах

44.1.Эцэг эх байх эрхийг дараахь тохиолдолд гурваас зургаан сар хүртэл хугацаагаар хязгаарлаж болно:

44.1.1.хүүхдийг эрсдэлт нөхцөлд оруулсан,

44.1.2.хүүхдийг тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах талаар хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй, орон сууц, хувцас, хоол унд, бусад ахуйн хэрэглээгээр санаатайгаар гачигдуулсан,

44.1.3.хөдөлмөрийг нь зүй бусаар ашигласан,

44.1.4.орон гэрээсээ дайжуулсан, гадуурхсан.

44.2.Эцэг, эх байх эрхийг дараахь тохиолдолд хасаж болно:

44.2.1.энэ хуулийн 44.1-д дурдсан нөхцөл байдал хүндэрсэн, удаа дараа давтагдсан, хүүхдийг тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах үүргээ

ноцтой зөрчсөн;

44.2.2.эцэг, эх байх эрхээ урвуулан ашигласан, согтууруулах, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бодис байнга хэрэглэдэг;

44.2.3.хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн.

44.3.Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах тухай нэхэмжлэлийг тухайн хүүхдийн эцэг, эх, төрөл, садангийн хүн, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч шүүхэд гаргах эрхтэй.

44.4.Энэ хуулийн 44.1-д заасан нөхцөл байдал арилаагүй, эсхүл хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөж болзошгүй гэж үзвэл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, нийгмийн ажилтан, хүүхдийн эрхийн ажилтан тухайн этгээдийн эцэг, эх байх эрхийг хасах, эсхүл эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах хугацааг дахин тогтоолгох тухай нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргах эрхтэй.

45 дугаар зүйл. Эцэг, эх байх эрх хязгаарласнаас, хассанаас үүсэх үр дагавар

45.1.Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан этгээд хүүхдийг төлөөлөх, биечлэн өсгөн хүмүүжүүлэх, хүүхэдтэй холбогдох тэтгэвэр, тэтгэмж, тэтгэлэг авах, хөнгөлөлт эдлэх болон хууль тогтоомжоор олгосон бусад эрхийг эдлэхгүй.

45.2.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан этгээд энэ хуулийн 45.1-д зааснаас гадна хязгаарласан хугацаанд хүүхэдтэй хамт амьдрах эрхгүй байна.

45.3.Эцэг, эх нь хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан бол хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор шүүх дараахь арга хэмжээг авна:

45.3.1.төрлийн, эсхүл садангийн хүнийг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоох;

45.3.2.төрөл, садангийн хүн байхгүй, эсхүл тэдгээр нь татгалзсан бол гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын асран хамгаалалтад шилжүүлэх.

45.4.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь хүүхдийн эрхийг хамгаалах талаар дараахь арга хэмжээ авна:

45.4.1.хүүхдийг гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлэх хүсэлт гаргасан асралт гэр бүлд түр шилжүүлэх;

45.4.2.хүүхдийг асрамж, халамжийн байгууллагад шилжүүлэх.

45.4.3.эцэг, эх нь хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан бол хүүхдийг үрчлүүлэх, хүүхдийн эд хөрөнгийн эрхийг хамгаалах.

45.5.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 45.4 дэх заалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардал болон хүүхдэд учирсан хохирлыг буруутай этгээдээс гаргуулах нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргана.

45.6.Эцэг, эхийн хэн нэг нь болон хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулснаас, эсхүл хасуулснаас үл хамааран хүүхдийн өв залгамжлах, өмчлөх болон эд хөрөнгийн бусад эрх хэвээр хадгалагдана.

45.7.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан, эсхүл хязгаарлуулсан нь хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлөгдөх үндэслэл болохгүй бөгөөд шүүх хариуцагч этгээдээс хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах тэтгэлгийг гаргуулна.

46 дугаар зүйл. Эцэг, эх байх эрх хязгаарласныг хүчингүй болсонд тооцох

46.1.Энэ хуулийн 44.1-д заасан нөхцөл байдал арилсан бол эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан хүний хүсэлтийг шүүх хянан үзэж, хүүхдийг эцэг, эхэд нь өгөх тухай шийдвэр гаргана.

46.2.Хүүхдийг эцэг, эхэд өгөх нь түүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахаар байгаа бол шүүх хүсэлтийг хэрэгсэхгүй болгож болно. Хүүхэд долоон нас хүрсэн бол түүний саналыг харгалзан үзнэ.

47 дугаар зүйл.Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтад хамруулах

47.1.Энэ хуулийн 44 дүгээр зүйлд заасны дагуу эцэг, эх байх эрхийг нь хязгаарласан, хассан тухай шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болмогц уг хүнийг зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтад хамруулна.

47.2.Шүүх эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан этгээдийн эрхийг сэргээхдээ зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтад хамрагдсан эсэхийг харгалзана.

47.3.Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтын хөтөлбөр, журам боловсруулахдаа гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас мэргэжлийн зөвлөгөө авна.

48 дугаар зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг сэргээх

48.1.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан этгээд эрхээ сэргээлгэх хүсэлтийг шүүхэд гаргана.

48.2.Хүүхэд үрчлэгдсэн бол эцэг, эх байх эрхийг сэргээхгүй.

48.3.Эцэг, эх байх эрхийг сэргээх нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахаар байгаа нь тогтоогдсон бол эцэг, эх байх эрхийг сэргээхгүй. Хүүхэд 14 нас хүрсэн бол түүний саналыг харгалзан үзнэ.

49 дүгээр зүйл. Хүүхдийг асран хамгаалахтай холбоотой шүүхийн шийдвэрийг биелүүлэх

49.1.Хүүхдийг асран хамгаалахтай холбоотой гарсан шүүхийн шийдвэрийг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага хэрэгжүүлэх бөгөөд хүүхдийг буцааж авах, эсхүл өөр этгээдэд шилжүүлэх шийдвэрийг албадан гүйцэтгэхэд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны болон цагдаагийн байгууллагын төлөөлөл, хүүхдийг авч байгаа иргэнийг байлцуулна.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ ТЭЖЭЭН ТЭТГЭХ, ТЭТГҮҮЛЭХ

50 дугаар зүйл.Тэжээн тэтгүүлэх эрх

50.1.Энэ хуулийн 51-57 дугаар зүйлийн дагуу тэжээн тэтгүүлэх эрхтэй болсон этгээд /тэтгэлэг авагч гэх/ тэтгэлэг авах эрхтэй.

50.2.Тэтгэлэг авагч тэжээн тэтгүүлэх эрх үүсэн цагаас хойш хугацаа харгалзахгүйгээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

51 дүгээр зүйл.Тэтгэлэг авагчийн эрх

51.1.Тэтгэлэг төлөгч тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлэхээс зайлсхийсэн, татгалзсан, тэжээн тэтгэх тухай гэрээний үүргээ биелүүлээгүй бол тэтгэлэг авагч шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

52 дугаар зүйл.Тэжээн тэтгэх үүрэг

52.1.Тэжээн тэтгэх үүрэг бүхий этгээд /тэтгэлэг төлөгч гэх/ тэтгэлэг төлөх үүрэгтэй.

52.1.Гэрлэгчид бие биеэ, эцэг, эх нь хүүхдээ, насанд хүрсэн хөдөлмөрийн чадвартай хүн эцэг, эхээ, төрөл, садангийн хүмүүс бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

53 дугаар зүйл.Гэрлэгчдийн бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг

53.1.Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүргээ хэрэгжүүлэх талаар гэрээ байгуулж болно.

53.2.Гэрлэгчдийн хэн нэг нь бие биеэ тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлэхээс татгалзсан, эсхүл тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулаагүй бол

нөгөө нь тэжээн тэтгүүлэхээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

54 дүгээр зүйл. Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр буюу эхнэрийн тэжээн тэтгүүлэх эрх

54.1. Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр буюу эхнэр дараахь тохиолдолд тэжээн тэтгүүлэхээр шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй:

54.1.1. гэрлэлтээ цуцлуулах болон гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус болсонд тооцогдохоос өмнө төрсөн, үрчлэн авсан гурван нас хүрээгүй болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ асарч байгаагийн улмаас хөдөлмөр эрхлээгүй;

54.1.2. гэрлэлт цуцлахаас өмнө, эсхүл гэрлэлт цуцлуулснаас хойш нэг жилийн дотор хөдөлмөрийн чадвараа 50-иас дээш хувиар алдсан нь гэр бүлийн хүчирхийлэл болон гэрлэлт цуцлуулахаас өмнө бий болсон нөхцөл байдалтай шууд холбоотой үүссэн бол;

54.1.3. гэрлэлт цуцлуулах үед тэтгэвэрт гарах насанд хүрсэн, эсхүл гэрлэлт цуцлуулахаас өмнө тэтгэвэрт гарсан, гэрлэлтээ цуцлуулснаас хойш нэг жилийн дотор тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах хүнгүй эхнэр, нөхөр хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан нь гэр бүлийн хүчирхийлэл болон гэрлэлт цуцлуулахаас өмнө бий болсон нөхцөл байдалтай холбоотойгоор үүссэн бол гэрлэлт цуцлуулснаас хойш 3 жилийн дотор.

54.2. Шүүх гэрлэлтээ цуцлуулсан этгээдийн эд хөрөнгө болон бусад нөхцөл байдлыг харгалзан тэтгэлгийн хэмжээг энэ хуулийн 58.3-т заасны дагуу тогтооно.

55 дугаар зүйл. Эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэг

55.1. Эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй нь тогтоогдсон хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

55.2. Эцэг, эх нь энэ хуулийн 55.1-д заасан үүргээ биелүүлээгүй бол дараахь этгээд шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй:

55.2.1. эцэг, эсхүл эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч;

55.2.2. төрөл, садангийн хүн;

55.2.3. иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцогдсон хүүхэд өөрөө;

55.2.4. гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан.

55.3. Эцэг, эхийн хэн нэг нь гэрлэлтээ цуцлуулах үедээ хүүхдийн тэтгэлэг авахаас татгалзах нь хариуцагчийг хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлөх

үндэслэл болохгүй.

56 дугаар зүйл.Эцэг, эхээ тэжээн тэтгэх үүрэг

56.1.Төрүүлсэн, эсхүл үрчлэн авсан эцэг, эх, хойт эцэг, эхээ хөдөлмөрийн чадвартай хүн тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

56.2.Эцэг, эхээ тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлэхээс зайлсхийсэн, татгалзсан хөдөлмөрийн чадвартай хүний эцэг, эх шүүхэд гомдол гаргах эрхтэй.

56.3.Энэ хуулийн 56.1-д заасан хүнийг тэжээн тэтгэх үүрэг бүхий хэд хэдэн этгээд байвал шүүх тэдний санхүүгийн болон гэр бүлийн байдлыг харгалзан үзэж, тэтгэлгийн хувь, хэмжээг хүн тус бүрт өөрөөр тогтоож болно. Хэд хэдэн тэжээн тэтгэгч байгаагаас үл хамааран тэтгэлгийн хэмжээ нь энэ хуулийн 58.3-т заасан хэмжээнээс багагүй байна.

56.4.Эцэг, эх хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхээс санаатайгаар зайлсхийсэн, хүүхдийн эрх ашгийг ноцтой зөрчиж байсан нь шүүхээр тогтоогдсон, эсхүл эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан тохиолдолд хүүхдийг хөдөлмөрийн чадваргүй эцэг, эхдээ тэтгэлэг төлөхөөс чөлөөлж болно.

57 дугаар зүйл.Төрөл, садангийн хүмүүс бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг

57.1.Бүтэн өнчин, эсхүл эцэг, эхээрээ тэжээн тэтгүүлэх боломжгүй хүүхдийг хөдөлмөрийн чадвартай ах, эгч, дүү, өвөг эцэг, эмэг эх, хойт эцэг, эх, эсхүл төрөл, садангийн хүмүүс тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

57.2.Хүүхдээрээ тэжээн тэтгүүлэх боломжгүй, хөдөлмөрийн чадваргүй өвөг эцэг, эмэг эхээ хөдөлмөрийн чадвартай ач, зээ нь тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

57.3.Тэжээн тэтгэх хүнгүй, хөдөлмөрийн чадваргүй хүнийг хөдөлмөрийн чадвартай ах, эгч, дүү, өвөг эцэг, эмэг эх, хойт эцэг, эх тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

57.4.Энэ хуулийн 57.1, 57.2, 57.3-т заасан хүнийг тэжээн тэтгэх үүрэг бүхий хэд хэдэн этгээд байвал шүүх тэдний санхүүгийн байдлыг харгалзан тэтгэлгийн хувь, хэмжээг хүн тус бүрт өөрөөр тогтоож болно.

58 дугаар зүйл.Тэтгэлгийн хэмжээ

58.1.Хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг насны байдлыг харгалзан сард нэг удаа дараахь хэмжээгээр тогтооно:

58.1.1.11 хүртэл насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар;

58.1.2.11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр;

58.2.Цалин хөлснөөс өөр орлогогүй хариуцагчаас гаргуулах хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ нь түүний сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын 50 хувиас хэтэрч болохгүй.

58.3.Энэ хуулийн 58.1-д зааснаас бусад тэжээн тэтгэх тэтгэлгийн хэмжээ тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээнээс багагүй байна.

58.3.Тэтгэлгийн хэмжээ, өөрчлөлтийг талууд тэжээн тэтгэх тухай гэрээгээр тогтоож болно.

59 дүгээр зүйл.Тэтгэлэг олгох хугацаа, хэлбэр, зориулалт

59.1.Хүүхдийн тэтгэлгийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 90-91 дүгээр зүйлд заасан журмын дагуу олгоно.

59.2.Хүүхдийн тэтгэлгийг хүүхдийн хэрэгцээнд зарцуулаагүй нь тогтоогдсон бол тэтгэлэг төлөгч, 14 насанд хүрсэн хүүхэд өөрөө, эсхүл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно.

59.3.Хүүхдийн тэтгэлгээс бусад тэтгэлэг олгох хэлбэр, хугацааг шүүх, тэжээн тэтгэх тухай гэрээгээр тодорхойлж болно.

60 дугаар зүйл.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдийн тэтгэлэг, тэтгэмжийг зарцуулах

60.1.Төрөл, садангийн хүний болон асралт гэр бүлийн асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдэд эцэг, эхээс олгох тэтгэлэг болон төрөөс олгож байгаа тэтгэвэр, тэтгэмж, хувь хишиг, бусад олговрын 50 хувийг хүүхдийн хэрэгцээнд зарцуулж, үлдэх хэсгийг хүүхдийн нэр дээрх банканд дахь хадгаламжийн дансанд шилжүүлж болно.

60.2.Хүүхдийн асрамж, халамжийн байгууллагын асран хамгаалалтад байгаа хүүхдэд эцэг, эхээс олгох тэтгэлэг болон төрөөс олгож байгаа тэтгэвэр, тэтгэмж, хувь хишиг, бусад олговрыг банканд дахь хүүхдийн нэр дээрх хадгаламжийн дансанд бүрэн шилжүүлнэ.

60.3.Энэ хуулийн 60.1, 60.2-т заасан хүүхдийн тэтгэлэг, тэтгэмжийг зарцуулах, хяналт тавих журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

61 дүгээр зүйл.Тэтгэлэг төлөгчөөс нэмэлт тэтгэлэг буюу зардал

гаргуулах

61.1.Тэжээн тэтгүүлэгч хүндээр өвчилсөн, осолд орсон, хөгжлийн бэрхшээлтэй болсон, байнгын асаргаа шаардлагатай болсон зэрэг онцгой тохиолдолд тэтгэлэг төлөгчөөс нэмэлт тэтгэлэг гаргуулах, эсхүл зардлыг хариуцуулахаар тэтгэлэг авагч өөрөө, түүний эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага, эсхүл 14 насанд хүрсэн хүүхэд өөрөө шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болно.

61.2.Нэмэлт тэтгэлэг буюу зардлын хэмжээ нь тэтгэлэг төлөгчийн санхүүгийн чадвар, тэтгүүлэгчийн бодит шаардлагад нийцсэн байна.

61.3.Энэ хуулийн 60.1-д заасан тэжээн тэтгүүлэгчид үүссэн нөхцөл байдал арилсан тохиолдолд тэтгэлэг төлөгч нэмэлт тэтгэлэг буюу зардлыг зогсоох асуудлаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

62 дугаар зүйл.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах, хүчингүйд тооцох

62.1.Тэтгэлэг төлөгч болон тэтгэлэг авагч нь тэтгэлгийн хэмжээ, тэтгэлэг төлөх нөхцөл, журмыг харилцан тохирч, тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулж болно.

62.2.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах болон гэрээний хүчин төгөлдөр эсэх асуудлыг Иргэний хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу шийдвэрлэнэ.

62.3.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээг талуудын харилцан тохиролцсоноор өөрчилж, цуцалж болно.

62.4.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээг талууд эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар байгуулж, өөрчилж болно.

62.5.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах асуудлаар гарсан маргааныг шүүх талуудын хууль ёсны ашиг сонирхол, санхүүгийн байдлыг харгалзан шийдвэрлэнэ.

63 дугаар зүйл.Тэтгэлэг авагчийн хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн гэрээг хүчин төгөлдөр бусад тооцох

63.1.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ нь хүүхэд, эсхүл гэр бүлийн насанд хүрсэн иргэний эрх зүйн чадамжгүй гишүүний хууль ёсны ашиг сонирхлыг ноцтой зөрчсөн бол тэдгээрийн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, 14 насанд хүрсэн хүүхэд өөрөө, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага шүүхэд нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.

64 дүгээр зүйл.Шүүхээр тогтоосон тэтгэлгийн хэмжээг өөрчлөх

болон тэтгэлэг төлөхөөс чөлөөлөх

64.1.Тэтгэлэг төлөх тухай гэрээ байгуулаагүй бөгөөд шүүхийн журмаар тэтгэлгийн хэмжээг тогтоосны дараа тэтгэлэг төлөгчийн санхүүгийн, эсхүл гэр бүлийн байдал өөрчлөгдсөн бол шүүх талуудын аль нэгний шаардлагаар тэтгэлгийн хэмжээг өөрчилж болно.

64.2.Насанд хүрсэн тэтгэлэг авагч тэтгэлэг төлөгчийн хууль ёсны эрх ашгийг ноцтой зөрчсөн, гэм хор учруулсан бол шүүх тэтгэлэг гаргуулахаас татгалзах буюу тэтгэлэг төлөхийг зогсоож болно.

64.3.Тэтгэлэг авагч нь тэтгэлэг төлөгч, түүний гэр бүлийн гишүүнийг байнгын хүчирхийлэл дарамтанд оруулж, түүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулсан, учруулахаар завдсан нь тогтоогдсон бол тэтгэлэг төлөгчийг тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлнө.

64.4.Тэтгэлэг төлөгч ажилгүй, орлогогүй болсон, хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох үеэс бага орлоготой болсон, хөдөлмөрийн чадвараа алдсан бол тэтгэлэг төлөгчийн хүсэлтээр, эсхүл хүүхэд өөрөө хангалттай орлоготой болсон бол шүүх тэтгэлгийн хэмжээг өөрчилж болно.

65 дугаар зүйл.Тэтгэлгийг нөхөн төлөхөөс чөлөөлөх

65.1.Шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон төлөгдөөгүй тэтгэлгийг талууд харилцан тохиролцож төлбөрийн хэмжээг бууруулах, эсхүл нөхөн төлөхөөс чөлөөлж болно. Энэ нь хүүхэд, гэр бүлийн хөдөлмөрийн чадваргүй гишүүнд төлөх тэтгэлэгт үл хамаарна.

65.2.Тэтгэлэг төлөгч этгээд хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас тэтгэлэг төлөөгүй болох нь тогтоогдсон, мөн түүний санхүүгийн болон гэр бүлийн нөхцөл байдлаас шалтгаалж тэтгэлгийг нөхөн төлөх боломжгүй гэж шүүх үзвэл энэхүү тэтгэлгийн хэмжээг багасгах буюу чөлөөлж болно.

65.3 Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасны дагуу иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг дуусгавар болсноор тэтгэлэг төлөгч тэтгэлэг нөхөн төлөхөөс чөлөөлөгдөнө.

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ АСРАН ХАМГААЛАХ, ХАРГАЛЗАН ДЭМЖИХ

66 дугаар зүйл.Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих

66.1.Эцэг, эх, хүүхэд, гэр бүлийн гишүүнээ асран хамгаалахад энэ бүлэг хамаарахгүй.

67 дугаар зүйл.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг шаардлагатай хүн

67.1.Асран хамгаалалтад дараахь хүнийг хамруулна:

67.1.1.арван дөрвөн нас хүрээгүй бүтэн өнчин хүүхэд;

67.1.2.эцэг, эх нь хоёулаа иргэний эрх зүйн чадамжгүй, эсхүл хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон хүний 14 нас хүрээгүй хүүхэд;

67.1.3.эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүний 14 нас хүрээгүй хүүхэд;

67.1.4.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл эцэг, эхийн хэн нэг нь тусдаа амьдардаг бол хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эх нь удаан хугацаагаар хүнд өвчтэй, бусдын асрамжид байгаа, гадаад улсад ажиллаж амьдарч байгаа зэрэг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар хүүхдээ биечлэн асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх боломжгүй хүний 14 нас хүрээгүй хүүхэд;

67.1.5.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл эцэг, эхийн хэн нэг тусдаа амьдардаг бол хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эх нь хорих газарт ял эдэлж байгаа, өөр асран хамгаалалтгүй байгаа 14 нас хүрээгүй хүүхэд;

67.1.6.эцэг, эх нь тодорхойгүй, эсхүл эцэг, эх нь тодорхой ч хаана байгаа нь мэдэгдэхгүй, тэдгээрийг олж тогтоох боломжгүйгээс асран хамгаалалтгүй байгаа 14 нас хүрээгүй хүүхэд;

67.1.7.сэтгэцийн өвчний улмаас шүүхээс иргэний эрх зүйн чадамжгүй гэж тооцогдсон хүн.

67.2.Харгалзан дэмжлэгт дараахь хүнийг хамруулна:

67.2.1.арван дөрвөөс дээш насны бүтэн өнчин хүүхэд;

67.2.2.эцэг, эх нь хоёулаа иргэний эрх зүйн чадамжгүй буюу хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

67.2.3.эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

67.2.4.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл эцэг, эхийн хэн нэг нь тусдаа амьдардаг бол хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эх нь удаан хугацаагаар хүнд өвчтэй, бусдын асрамжид байдаг, гадаад улсад болон өөр орон нутагт ажиллаж амьдарч байгаа зэрэг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар хүүхдээ биечлэн харгалзан дэмжих, хүмүүжүүлэх боломжгүй хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

67.2.5.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл эцэг, эхийн хэн нэг нь тусдаа амьдардаг бол хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эх нь хорих газарт ял эдэлж байгаа, өөр харгалзан дэмжлэггүй болсон 14-өөс дээш насны хүүхэд;

67.2.6.эцэг, эх нь тодорхойгүй, эсхүл эцэг, эх нь тодорхой ч хаана байгаа нь мэдэгдэхгүй, тэдгээрийг олж тогтоох боломжгүйгээс харгалзан дэмжлэггүй болсон 14-өөс дээш насны хүүхэд;

67.2.7.согтууруулах ундаа, мансууруулах ба сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бодис байнга хэрэглэсний улмаас эрх зүйн хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон хүн;

67.2.8.эрүүл мэндийн байдал болон өндөр настай болсны улмаас иргэний эрх, үүргээ биечлэн хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон хүн.

67.3.Ах, эгч, дүү нарт нэг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтооно. Шаардлагатай гэж үзвэл хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн өөр, өөр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоож болно.

67.4.Эцэг, эх нь нас барсан, сураггүй алга болсон, эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан, хууль ёсны харж хандах хүнгүй нь тогтоогдсон, шүүхийн шийдвэрээр иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжгүй нь тогтоогдсон шалтгаанаар хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтооход төрөл садангийн хүн давуу эрх эдэлнэ.

68 дугаар зүйл. Асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх

68.1.Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүн дараахь эрхтэй:

68.1.1.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн гэр бүлтэй хамт амьдрах;

68.1.2.эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах;

68.1.3.сурч боловсрох нөхцөлөөр хангуулах;

68.1.4.хууль тогтоомжид заасан тэтгэвэр, тэтгэмж, тэтгэлэг, хишиг хувь болон бусад олговор авах;

68.1.5.хөдлөх, үл хөдлөх эд хөрөнгө өмчлөх, эзэмших эрхээ хадгалах;

68.1.6.хууль тогтоомжид заасан бусад эрх.

69 дүгээр зүйл. Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй болсон хүнийг илрүүлэх, бүртгэх, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгийг шийдвэрлэх

69.1.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй болсон хүний тухай мэдээллийг иргэн, хуулийн этгээд, албан тушаалтан нь гэр бүл, хүүхдийн

асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, оршин суугаа сум, хорооны Засаг дарга, нийгмийн ажилтан, нийгмийн халамжийн ажилтан, цагдаагийн байгууллагад мэдэгдэх үүрэгтэй.

69.2.Энэ хуулийн 69.1-д заасан хүний талаар мэдээлэл хүлээн авсан сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй болсон иргэний мэдээллийг бүртгэн, энэ хуулийн 70 дугаар зүйлд заасны дагуу асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулна.

70 дугаар зүйл. Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгийн хэлбэр, түүнийг тогтоох

70.1.Энэ хуулийн 67 дугаар зүйлд заасан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг шаардлагатай хүн өөрөө, эсхүл төрөл садан, иргэн, албан тушаалтан, хуулийн этгээдийн бичгээр гаргасан хүсэлтийг үндэслэн тухайн хүнийг асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулна.

70.2.Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн болон халамжийн ажилтан энэ хуулийн 67.1, 67.2-т заасан хүний аж байдалд нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж, дүгнэлт, мэдээллийг аймаг, дүүргийн Засаг даргад хүргүүлнэ.

70.3.Аймаг, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 70.2-т заасан дүгнэлтийг үндэслэн дараахь арга хэмжээ авна:

70.3.1.төрөл, садангийн хүний бичгээр гаргасан хүсэлтийг үндэслэн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоох;

70.3.2.хүсэлт гаргасан асралт гэр бүлд хүүхдийг асран хамгаалуулах, харгалзан дэмжүүлэхээр шийдвэрлэх;

70.3.3.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч байхгүй, сэтгэцийн өвчний улмаас иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжгүй гэж тооцогдсон хүнийг Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 19.4-т заасны дагуу асрамж, халамжийн байгууллагад шилжүүлэх.

70.4.Аймаг, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 70.3-т заасан арга хэмжээг авахдаа асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эд хөрөнгийг эрхлэн хамгаалагчийг тогтоож, гэрээ байгуулан, биелэлтэд хяналт тавина. Эд хөрөнгө эрхлэн хамгаалахтай холбоотой гарах зардлыг асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эд хөрөнгөөс гаргана.

70.5.Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүнд хувийн хэрэг нээж, нөхцөл байдлын үнэлгээ, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг

тогтоосон шийдвэр, гэрээ, төрсний гэрчилгээ, эсхүл нас тогтоосон баримт бичиг, эрүүл мэндийн төвийн дүгнэлт, оршин суугаа газрын хаяг, төрөл, садангийн хүний тухай мэдээлэл, эд хөрөнгийн жагсаалт, бусад бичиг баримтыг хавсаргана.

70.6.Асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийг асралт гэр бүлд шилжүүлэх бол хувийн хэргийг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад, асрамж, халамжийн байгууллагад шилжүүлэх бол тухайн байгууллагад шилжүүлнэ.

70.7.Эрүүл мэндийн байдал, өндөр настай болсны улмаас иргэний эрх, үүргээ өөрөө хэрэгжүүлж чадахгүй болсон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн асрамжид байсан хүнд шинээр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг тогтоохдоо 70.3, 70.4-т заасныг баримтална.

70.8.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн буруутай үйл ажиллагаанаас болж асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд хохирол учирсан бол гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага шүүхэд нэхэмжлэл гаргана.

70.9.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын иргэнийг асран хамгаалж, харгалзан дэмжихэд энэ хуулийг даган мөрдөж болно.

70.10.Энэ хуульд харшлахгүй бол гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын иргэнд тухайн улсын хуулиар асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоосон шийдвэрийг хүчинтэйд тооцно.

71 дүгээр зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг хориглох хүн

71.1.Дор дурдсан хүнийг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг хориглоно:

71.1.1.эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан;

71.1.2.өөрөө асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа;

71.1.3.согтууруулах ундаа, мансууруулах ба сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бодис байнга хэрэглэдэг;

71.1.4.хорих ял эдэлж байгаа;

71.1.5.өөрийн буруугаас үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулсан;

71.1.6.сэтгэцийн өвчний улмаас иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжгүй буюу хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон;

71.1.7.асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байсан хүнийхээ эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн нь тогтоогдсон.

72 дүгээр зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг, хориглох зүйл

72.1.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь энэ хуулийн 40, 41дүгээр зүйл, Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд зааснаас гадна дараахь үүрэг хүлээнэ:

72.1.1.хүүхдийн сурч боловсрох эрх, хөдөлмөр эрхлэх байдлыг нь тасалдуулахгүй байх;

72.1.2.хүлээсэн үүргийнхээ талаар гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтанд гэрээний дагуу тайлагнах.

72.2.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч дараахь үйлдэл хийхийг хориглоно:

72.2.1.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчтэй хэлцэл хийх;

72.2.2.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн нэрийн өмнөөс өөрийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садангийн хүнтэй хэлцэл хийх;

72.2.3.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгч болон өөрийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садангийн хүний хооронд үүссэн маргааныг шүүхээр шийдвэрлэхэд уг хүнийг төлөөлөх;

72.2.4.шүүхийн шийдвэргүйгээр асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн нэр дээрх хөдлөх, үл хөдлөх эд хөрөнгийг бэлэглэх, худалдах, арилжих, барьцаалах, дэнчин тавих болон бусад хэлбэрээр захиран зарцуулах;

72.2.5.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учруулж болзошгүй хэлцэл хийх;

72.2.6.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрхэлж байгаа аж ахуйн үйл ажиллагааг зогсоох буюу түүний нэрийн өмнөөс шинээр аж ахуй эрхлэх.

73 дугаар зүйл.Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагаанд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын оролцоо

73.1.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагааны талаар дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

73.1.1.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн болон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн мэдээллийн сан бүрдүүлэх;

73.1.2.хүүхэд асран хамгаалах хүсэлт гаргасан иргэний гэр бүлд нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж дүгнэлт гаргах,хуулийн этгээдийг магадлан итгэмжлэх, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавих;

73.1.3.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй гэрээ байгуулж, биелэлтэд хяналт тавих;

73.1.4.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн буруутай үйл ажиллагаанаас асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх ашиг хохирсон бол шүүхэд нэхэмжлэл гаргах.

73.2.Энэ хуулийн 73.1.2-т заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага батална.

74 дүгээр зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих

74.1.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үйл ажиллагаанд аймаг, сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг дарга, гэр бүл, хүүхдийн болон нийгмийн халамжийн асуудал хариуцсан албан тушаалтан дор дурдсаны дагуу хяналт тавина:

74.1.1.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үйл ажиллагаа, түүнтэй холбогдсон баримт бичигтэй танилцах;

74.1.2.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн нэр дээрх хөдлөх, үл хөдлөх эд хөрөнгийн данс бүртгэлийг гаргуулж, түүний бүрэн бүтэн байдлыг хянах, асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн нэрийн өмнөөс эрхэлж байгаа аж ахуйн үйл ажиллагааны тайлан тэнцлийг шалгах.

74.2.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үйл ажиллагааны талаар байгууллага, иргэн нь холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд гомдол гаргаж болно.

75 дугаар зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн эрх, үүрэг дуусгавар болох

75.1.Асран хамгаалуулагч хүүхэд 14 нас хүрмэгц асран хамгаалагч нь харгалзан дэмжигчийн эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

75.2. Дараахь тохиолдолд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг дуусгавар болно:

75.2.1. хүүхдийг эцэг, эхэд нь буцаасан;

75.2.2. хүүхдийг асрамж халамжийн байгууллагад шилжүүлсэн;

75.2.3. хүүхдийг үрчлүүлсэн;

75.2.4. асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгч насанд хүрсэн;

75.2.5. асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч хүсэлт гаргасан;

75.2.6. шүүхийн шийдвэрээр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг иргэний эрх зүйн чадамжгүй гэж тооцсон;

75.2.7. асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, эсхүл асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүн сураггүй алга болсон буюу нас барсанд тооцогдсон, нас барсан;

75.2.8. асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоосон шийдвэрийг шүүх хүчингүй болгосон.

75.2.9. асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч гэмт хэрэг үйлдсэн нь тогтоогдсон.

75.3. Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн, эрхээ урвуулан ашигласан, хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол шүүх асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоосон шийдвэрийг хүчингүй болгож, хохирлыг нөхөн төлүүлнэ.

75.4. Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг шинээр тогтоох асуудлыг энэ хуулийн 70, 71 дүгээр зүйлд заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

75.5. Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үүргээс чөлөөлөгдсөн этгээд асран хамгаалж, харгалзан дэмжиж байсан хүний эд хөрөнгийн тайланг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад, эд хөрөнгийг өөрт нь, эсхүл түүний хууль ёсны төлөөлөгч, өв залгамжлагчид 30 хоногийн дотор шилжүүлнэ.

76 дугаар зүйл. Асралт гэр бүлд хүүхдийг асран хамгаалах

76.1. Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 4.1.1-д заасан эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг иргэн гэр бүлдээ авч, асран хамгаалж, хүмүүжүүлж /цаашид "асран хамгаалах" гэх/ болно.

76.2. Асралт гэр бүл нь хүүхдийг гэр бүлийн орчинд асран хамгаалж,

хүмүүжүүлэхдээ гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагатай хүүхэд асран хамгаалах тухай гэрээ байгуулна.

77 дугаар зүйл.Хүүхэд асран хамгаалах тухай гэрээ

77.1.Хүүхэд асран хамгаалах тухай гэрээнд дараахь зүйлийг тусгана:

77.1.1.хүүхдийг сурах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлөөр хангах;

77.1.2. асран хамгаалагч, асран хамгаалуулагчийн эрх, үүрэг;

77.1.3.гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллагын эрх, үүрэг;

77.1.4.асран хамгаалагчид олгох урамшуулал, хууль тогтоомжийн дагуу олгогдох бусад тэтгэмж, хөнгөлөлт;

77.1.5.асран хамгаалуулагчийн эд хөрөнгө;

77.1.6.гэрээ дуусгавар болох үндэслэл, үр дагавар.

77.2.Хүүхдийг асран хамгаалахад тухайн гэр бүлд тааламжгүй нөхцөл байдал бий болсон нь тогтоогдсон, эцэг, эхэд нь буцаан өгсөн, үрчлүүлсэн бол гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын шаардлагаар, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаан бий болсон бол асран хамгаалагчийн санаачлагаар гэрээг хугацаанаас өмнө цуцалж болно.

77.3.Долоон нас хүрсэн хүүхдийг асран хамгаалуулахаар шилжүүлэхдээ зөвшөөрлийг нь авна.

77.4.Асран хамгаалуулагч хүүхэд тэжээгчээ алдсаны болон Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 12, 13 дугаар зүйлд заасны дагуу нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж авах эрхтэй.

77.5.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага асран хамгаалагчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

78 дугаар зүйл.Хүүхдийг гэр бүлдээ асран хамгаалахаар авсан эхнэр, нөхрийн эрх, үүрэг

78.1.Энэ хуулийн 76 дугаар зүйлийн дагуу хүүхдийг гэр бүлдээ асран хамгаалахаар авсан эхнэр, нөхөр нь асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

79 дүгээр зүйл.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдэд олгох тэтгэмж

79.1.Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд зориулан Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд заасны дагуу мөнгөн тэтгэмж олгоно.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ХҮҮХЭД ҮРЧЛЭХ

80 дугаар зүйл.Хүүхэд үрчлэх, үрчлүүлэх зарчим, нөхцөл

80.1.Үрчлэлт нь талуудын сайн дурын үндсэн дээр хийгдэх бөгөөд үрчлэлтийн харилцаанд дараахь зарчмыг баримтална:

80.1.1.хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавих;

80.1.2.эцэг, эх төрүүлсэн хүүхдээ хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр бусдад үрчлүүлэхгүй байх;

80.1.3.долоо болон түүнээс дээш насны хүүхдээс зөвшөөрлийг нь авах;

80.1.4.үрчлэгч болон үрчлүүлэх хүүхдийн насны зөрүү нь хорин хоёроос доошгүй байх;

80.1.5.төрсөн ах, эгч дүү, ихэр хүүхэд биш бол нэг удаа нэг хүүхэд үрчлүүлэх;

80.1.6.нэг гэр бүлд хүүхэд дахин үрчлүүлэх хугацаа 3 жилээс доошгүй байх.

80.2.Төрсөн ах /эгч/ дүү, ихэр хүүхдүүдийг нэг гэр бүлд үрчлүүлнэ. Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахгүй бол хүүхдийн зөвшөөрлийг үндэслэн өөр өөр гэр бүлд үрчлүүлж болно.

80.3.Үрчлэгч нь хүүхдийн төрөл, садан бол энэ хуулийн 80.1.5 дахь заалт хамаарахгүй

80.4.Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээ хийнэ.

80.5.Үрчлэлтийн үйл ажиллагаанаас санхүүгийн болон бусад ашиг хонжоо олохыг хориглоно.

81 дүгээр зүйл.Үрчлэгч

81.1.Үрчлэгч нь насанд хүрсэн, иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай, хүүхдийг асран халамжлах, өсгөн хүмүүжүүлэх боломжтой этгээд байна.

81.2. Дараахь этгээдэд хүүхэд үрчлүүлэхийг хориглоно:

81.2.1. бусдын асрамжид байгаа, жараас дээш настай ганц бие хүн;

81.2.2. хоёр ба түүнээс дээш удаа гэрлэлтээ цуцлуулж байсан;

81.2.3. шүүхийн шийдвэрээр иргэний эрх зүйн чадамжгүй буюу хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тогтоогдсон;

81.2.4. эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан, эсхүл хязгаарлуулж, хасуулж байсан;

81.2.5. урьд нь үрчилж авсан хүүхдээ буцааж байсан, өөрийн буруугаас үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулсан, хүүхэд үрчлүүлэхийг хориглосон этгээд бол;

81.2.6. сүрьеэ, хүний дархлал хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, сэтгэцийн өвчтэй, согтууруулах ундаа, мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бодис байнга хэрэглэдэг;

81.2.7. эрүүл мэндийн болон бусад шалтгаанаар эцэг, эх байх эрх, үүргээ биелүүлж чадахгүй болох нь тогтоогдсон

81.2.8. эрүүгийн хэрэгт удаа дараа ял шийтгүүлсэн, эсхүл хорих ял эдэлж байгаа;

81.2.9. гэр бүлийн хүчирхийллийн гэмт хэрэг үйлдэж байсан;

81.2.10. орон байргүй, эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын шаардлага хангахгүй орчинд амьдардаг;

81.2.11. хүүхдийг ажил, хөдөлмөр эрхлүүлж ашиг хонжоо олох зорилготой;

81.2.12. хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан, цалин, хөлс, бусад орлогогүй.

82 дугаар зүйл. Хүүхэд үрчлэх журам

82.1. Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл аймаг, дүүргийн Засаг даргын дэргэд ажиллана. Зөвлөл нь гэр бүл, хүүхэд, нийгмийн халамж, улсын бүртгэл, цагдаагийн байгууллагын болон төрийн бус байгууллагын төлөөлөл бүхий долоогоос доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

82.2. Аймаг, дүүргийн Засаг дарга Үрчлэлийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийг хүсэлт хүлээн авснаас хойш 30

хоногийн дотор гаргана.

82.3.Аймаг, дүүргийн гэр, бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгчийг гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдийн харилцааны талаар зохих сургалт, мэргэжлийн зөвлөгөөгөөр хангана.

82.5.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан хүний хүүхдийг шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсноос хойш зургаан сарын дараа үрчлүүлж болно.

82.6.Үрчлэлийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

83 дугаар зүйл. Эцэг, эхийн зөвшөөрөлгүйгээр хүүхэд үрчлүүлэх

83.1. Дараахь тохиолдолд эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зөвшөөрөлгүйгээр хүүхдийг үрчлүүлж болно:

83.1.1. эцэг, эх нь хоёул нас барсан, хууль ёсны харж хандах хүнгүй;

83.1.2. эцэг, эх нь хоёул сэтгэцийн өвчтэй, хүүхдээ асрах боломжгүй гэдэг нь тогтоогдсон;

83.1.3. шүүхийн шийдвэрээр гэрлэлтийг цуцалсан, гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус гэж тооцогдсон тохиолдолд хүүхдээ асран хамгаалах эрх үүсээгүй эцэг, эхийн хоёулангийнх нь оршин суугаа газрыг тодорхойлох, хаана байгааг нь тогтоох боломжгүй;

83.1.4. шүүхээс эцэг, эхийг хоёуланг нь сураггүй алга болсон, нас барсанд тооцсон;

83.1.5. эцэг, эх хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан;

83.1.6. эцэг, эх нь хоёул шүүхийн шийдвэрээр иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжгүйд тооцогдсон;

83.1.7. эцэг, эх нь хоёул хүүхдээ тэжээн тэтгэх болон хуульд заасан бусад үүргээ биелүүлэхээс удаа дараа зайлсхийсэн.

84 дүгээр зүйл. Хүүхэд үрчлэлтийн бүртгэл, хяналт

84.1. Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын таван өдрийн дотор шийдвэрийн хувийг улсын бүртгэлийн болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

84.2. Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд Хүүхэд хамгааллын

тухай хуулийн 4.1.1-д заасан эрсдэлт нөхцөлд байгаа үрчлүүлэх шаардлагатай болон үрчлэгдсэн хүүхдийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.

84.3.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан үрчлүүлсэн хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж, хүүхдийн өсөлт хөгжил, нийгэмшил, дасан зохицол, гэр бүлийн амьдралын нөхцөл байдлын тайланг хагас жил тутамд аймаг, нийслэлийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад ирүүлнэ.

84.4.Энэ хуулийн 84.2-д заасан мэдээллийн сан бүрдүүлэх, үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага батална.

84.5.Үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх зөрчигдсэн гэж үзвэл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, эсхүл 14 насанд хүрсэн хүүхэд өөрөө үрчлэлтийг хүчингүй болгуулахаар шүүхэд хүсэлт гаргана.

85 дугаар зүйл.Хүүхэд үрчилснээс үүсэх үр дагавар

85.1.Үрчлэгдсэн хүүхэд төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

85.2.Үрчлэн авсан эцэг, эх нь төрсөн эцэг, эхийн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

85.3.Үрчлэгдсэн хүүхэд үрчлүүлсэн эцэг, эхээ тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлөгдөж, үрчлүүлсэн эцэг, эхтэй хамаарал бүхий эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрхээ алдана.

86 дугаар зүйл.Үрчлэлтийн нууц

86.1.Үрчлэлтийг нууцлах талаар үрчлэн авсан эцэг, эх хүсэлт гаргасан бол улсын бүртгэлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тэдгээрийн баримт бичигт нууцлалын тэмдэглэл хийнэ.

86.2.Үрчлэлтийн нууцыг мэдэж байгаа албан тушаалтан болон бусад этгээд нууцыг хадгалах үүрэгтэй.

86.3.Үрчлэгч эцэг, эх болон үрчлэгдсэн хүүхдийн зөвшөөрөлгүйгээр үрчлэлтийн нууцыг задруулсан бол холбогдох хуулийн дагуу хариуцлага хүлээнэ.

87 дугаар зүйл.Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох

87.1.Үрчлэлтийг хүчингүй болгуулахаар төрүүлсэн эцэг, эх, сонирхогч этгээд, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан болон 14 нас хүрсэн хүүхэд өөрөө шүүхэд хүсэлт гаргаж болно.

87.2. Дараахь тохиолдолд үрчлэлтийг хүчингүйд тооцно:

87.2.1. үрчлэгч нь эцэг, эх байх эрхээ урвуулан ашигласан;

87.2.2. хүүхэдтэй хэрцгий харьцсан, аливаа хэлбэрээр хүчирхийлсэн;

87.2.3. хүүхдээр тэвчишгүй хөдөлмөр эрхлүүлсэн нь нотлогдсон;

87.2.4. хуурамч бичиг баримт бүрдүүлэн үрчлэн авах шийдвэр гаргуулсан;

87.2.5. энэ хуулийн 81.2-т заасан этгээд болох нь илэрсэн.

87.3. Шүүх хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд хангах шаардлагатай гэж үзвэл үрчлэлтийг хүчингүйд тооцно.

87.4. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон тухай шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн үрчлэлтийг хүчингүй болсонд тооцно.

88 дугаар зүйл. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсоноос үүсэх үр дагавар

88.1. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон тохиолдолд хүүхдийг төрүүлсэн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид буцаах эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

88.2. Хүүхдийг эцэг, эхэд буцааж өгөх нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцэхгүй нь тогтоогдсон, эсхүл хууль ёсны өөр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч байхгүй бол шүүх хүүхдийг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын асран хамгаалалтад шилжүүлж, гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 45.4-т заасан арга хэмжээг авна.

88.3. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсоноос хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учирсан бол гэм буруутай этгээдээр хохирлыг нөхөн төлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

88.4. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын таван өдрийн дотор шүүх шийдвэрийн хувийг улсын бүртгэлийн болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

88.5. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон шүүхийн шийдвэрийг үндэслэн улсын бүртгэлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, түүний орон нутаг дахь салбар, нэгжийн албан тушаалтан хүүхдийн овог, нэрийг үрчлэгдэхээс өмнөх овог, нэрээр бүртгэнэ.

89 дүгээр зүйл.Гадаадын харьяат гэр бүлд хүүхэд үрчлүүлэх журам

89.1.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүлд үрчлүүлэхэд Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай Гаагийн конвенц, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, энэ хууль болон бусад хууль тогтоомжийг мөрдөнө.

89.2.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүлд үрчлүүлэхэд энэ хуулийн 80 дугаар зүйлд заасан үрчлэх, үрчлүүлэх зарчим, нөхцөлийг баримтлана.

89.3.Монгол Улсад үрчлэн авах гэр бүл олдоогүй, бүтэн өнчин болон эцэг, эх нь тогтоогдоогүй хүүхдийг түүний язгуур эрх ашигт нийцүүлэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авахаар хүсэлт гаргасан гадаадын харьяат гэр бүлд үрчлүүлнэ.

89.4.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэн авахаар хүсэлт гаргасан гадаадын харьяат гэр бүлийн гишүүний хэн нэг нь энэ хуулийн 81.2-т зааснаас гадна Монгол Улсаас албадан гаргагдсан, тус улсад дахин оруулахгүй байх хугацаа нь дуусаагүй байгаа этгээд бол уг гэр бүлд хүүхэд үрчлүүлэхийг хориглоно.

89.5.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүлд үрчлүүлэхдээ хүүхдийг үрчлэн авах гэж байгаа гэр бүлийн харьяат улсын болон Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй, улс хооронд хүүхэд үрчлэх ажлын туршлагатай итгэмжлэгдсэн байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана.

89.6.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд Монгол хүүхдийг гадаадын гэр бүлд үрчлүүлэх орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл ажиллана. Зөвлөл нь гэр бүл, хүүхдийн болон хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, гэр бүл, хүүхдийн болон гадаадын иргэн, харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, төрийн бус байгууллагын төлөөлөл оролцсон долоогоос доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

89.7.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь Үрчлэлийн зөвлөлийн шийдвэрт үндэслэн хүүхэд үрчлүүлэх эсэх шийдвэр гаргана.

89.8.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь хүүхэд үрчлүүлэх тухай шийдвэрийн хувийг шийдвэр гарснаас хойш ажлын тав хоногийн дотор улсын бүртгэл, гэр бүл, хүүхэд, гадаадын иргэн, харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлж, үрчлэгч талд мэдэгдэнэ.

89.9.Гадаадын харьяат гэр бүлд хүүхэд үрчлүүлэх, Үрчлэлийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг гэр бүл, хүүхдийн, хууль зүйн, гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран, гадаадын харьяат гэр бүлтэй ярилцлага хийх журмыг гэр бүл, хүүхдийн, гадаадын иргэн, харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага хамтран тус тус батална.

89.10. Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэн авсан гадаадын харьяат гэр бүл хүүхдийн иргэний харьяаллыг өөрчлөх хүсэлт гаргавал Харьяатын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

89.11.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэх асуудлыг энэ хуульд заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

90 дүгээр зүйл.Гадаад улсад үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих

90.1.Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг 18 нас хүртэл Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар хамгаална.

90.2.Гэр бүл, хүүхдийн болон гадаадын иргэний асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага хамтран тухайн үрчлэгч гэр бүлтэй, эсхүл энэ хуулийн 89.5-д заасан итгэмжлэгдсэн байгууллагатай гэрээ байгуулах бөгөөд гэрээнд талуудын эрх, үүрэг, хүлээх хариуцлага, хүүхдэд эх орныг нь таниулах, хүүхдийн нөхцөл байдалтай танилцах зэрэг асуудлыг заана.

90.3.Үрчлэгдсэн хүүхдийн мэдээлэл, энэ хуулийн 90.2-д заасан гэрээний хувийг гадаадын иргэн, харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгчийн харьяалах улсад суугаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар, үрчлэлтийн асуудал хариуцсан тухайн улсын эрх бүхий байгууллагад хүргүүлнэ.

90.4.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэгч талд үрчлүүлсний дараа хяналт тавих, үрчлэгч талтай гэрээ байгуулах журмыг гэр бүл, хүүхдийн, хууль зүйн, гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

90.5.Үрчлэгч тал нь эцэг, эх байх эрхээ урвуулан ашигласан, хүүхэдтэй хэрцгий харьцсан, хуурамч бичиг баримт бүрдүүлэн үрчлэх шийдвэр гаргуулсан, энэ хуулийн 90.2-д заасан гэрээний үүргээ биелүүлээгүй бол үрчлэлтийг хүчингүй болгоно.

90.6.Үрчлэлтийг хүчингүй болгосны улмаас гарсан зардлыг үрчлэгч тал хариуцна.

91 дүгээр зүйл.Гадаадын харьяат хүүхдийг үрчилж авах

91.1.Монгол Улсын иргэн гадаадын харьяат хүүхдийг үрчилж авахад тухайн улсын хууль тогтоомж, олон улсын гэрээ, Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай Гаагийн конвенцыг мөрдөнө.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ГАДААДЫН ИРГЭН БОЛОН ХАРЬАЛАЛГҮЙ ЭТГЭЭД ОРОЛЦСОН ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНД ГЭР БҮЛИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙГ ХЭРЭГЛЭХ

92 дугаар зүйл.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэрлэлт бүртгэх

92.1.Монгол Улсад байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний гэрлэлтийг бүртгэхэд Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол энэ хуулийг баримтална.

92.2.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн гэр бүлийн харилцаанд Монгол Улсын иргэнтэй адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

93 дугаар зүйл.Дипломат төлөөлөгчийн газарт гэрлэлт бүртгэх

93.1.Дипломат төлөөлөгчийн газар нь суугаа улсын хууль тогтоомжид харшлахгүй бол гадаад улсад байнга оршин суугаа Монгол Улсын иргэний гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гэрлэх гэрлэлтийг бүртгэнэ.

93.2.Гадаадын иргэн гэрлэлтээ Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх өөрийн улсын Дипломат төлөөлөгчийн газарт бүртгүүлсэн бол харилцан адил байх нөхцөлөөр уг гэрлэлтийг Монгол Улс хүлээн зөвшөөрнө.

94 дүгээр зүйл.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс гадна гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрөх

94.1.Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гадаад улсад тухайн улсын хууль тогтоомжийн дагуу гэрлэсэн нь энэ хуульд харшлахгүй бол гэрлэлтийг Монгол Улсад хүчинтэйд тооцно.

94.2.Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гадаад улсад гэрлэхдээ гэрлэлтийн гэрээ байгуулж, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус хувийн эрх, үүргээ тодорхойлох талаар харилцан тохиролцсон бол уг заалтыг үндэслэн эрх, үүргийг гэрлэгчдийн сонгосон улсын хуулиар, сонгоогүй бол тэдгээрийн оршин суугаа улсын хуулиар тодорхойлно.

94.3.Энэ хуулийн 94.1-т заасан этгээдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүргийг тэдгээрийн байнга оршин суугаа улсын хуулиар тодорхойлно.

94.4.Гадаадын иргэд хоорондоо Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс гадна тухайн улсын хуулийн дагуу гэрлэсэн нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүчинтэйд тооцогдоно.

95 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг Монгол Улсад хүлээн зөвшөөрөхгүй байх

95.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол энэ хуулийн 16, 92, 93, 94 дугаар зүйлд зааснаас бусад Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр болон Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн гадна бүртгэгдсэн гэрлэлтийг Монгол Улсад хүлээн зөвшөөрөхгүй.

96 дугаар зүйл.Гэрлэлт цуцлах

96.1.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суугаа Монгол Улсын иргэн болон гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний Монгол Улсад бүртгэлтэй гэрлэлтийг цуцлахад Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол энэ хуулийг баримтална.

96.2.Гадаад улсад байнга оршин суугаа Монгол Улсын иргэн өөрийн эхнэр буюу нөхрийн харьяаллаас үл хамааран гэрлэлтээ Монгол Улсад энэ хуульд заасан захиргааны болон шүүхийн журмаар цуцлуулж болно.

96.3.Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцалж болно.

96.4.Гадаад улсад байнга оршин суугаа Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнээс гадаад улсад гэрлэлтээ цуцлуулсан нь Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон энэ хуульд харшлахгүй бол Монгол Улсад хүчинтэйд тооцогдоно.

97 дугаар зүйл.Нөхөр, эхнэрийн эрх, үүрэг

97.1.Нөхөр, эхнэрийн эрх, үүргийг тэдгээрийн хамт оршин суугаа улсын хууль тогтоомж, эсхүл хэн нэг нь тухайн улсын нутаг дэвсгэрт амьдардаггүй бол хамгийн сүүлд хамт амьдарч байсан улсын хууль тогтоомжид нийцүүлсэн гэрлэлтийн гэрээгээр тохиролцож болно.

97.2.Хамт амьдарч байсан газар нь тодорхойгүй нөхөр, эхнэрийн эрх, үүргийг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт энэ хуулиар болон гэрлэлтийн гэрээний дагуу тогтооно.

97.3.Харьяалалгүй буюу хамт амьдарч байсан газар нь тодорхойгүй нөхөр, эхнэр гэрлэлтийн болон тэтгэлэг төлөх тухай гэрээгээр аль улсын хууль тогтоомж хэрэглэхийг тохиролцож болно.

97.4.Гэрлэгчид сонгосон улсын хууль, эсхүл энэ хуульд харшилсан

гэрээ байгуулсан бол энэ хуулийн 97.1-т заасныг баримтлан эрх, үүргийг тодорхойлж болно.

98 дугаар зүйл.Эцэг, эх болон хүүхдийн эрх, үүрэг

98.1.Эцэг, эх болон хүүхдийн эрх, үүргийг хамтдаа байнга оршин суугаа улсын хууль тогтоомжийн дагуу, эсхүл талууд харилцан тохиролцсон бол энэ хуулийн дагуу тодорхойлж болно.

98.2.Эцэг, эх, хүүхэд хамт амьдардаггүй бол эрх, үүргийг хүүхдийн байнга оршин суугаа улсын хууль тогтоомжийн дагуу тодорхойлно.

98.3.Эцэг, эх, хүүхдийн хоорондын тэтгэлгийн болон бусад харилцаатай холбоотой нэхэмжлэлийн шаардлагыг хүүхэд байнга оршин суугаа улсын хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэнэ.

99 дүгээр зүйл.Гэр бүлийн гишүүдийн бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэг

99.1.Гадаад улсад оршин суугаа насанд хүрсэн Монгол Улсын иргэн эцэг, эхээ, гэр бүлийн бусад гишүүд бие биеэ тэжээн тэтгэх үүргийг тэдгээрийн байнга хамт оршин суугаа улсын хууль тогтоомж, тэжээн тэтгэх гэрээгээр, эсхүл талууд харилцан тохиролцсон бол сонгосон улсын хуулийн дагуу тодорхойлж болно.

99.2.Байнга хамт оршин суугаа хаяггүй бол тэжээн тэтгүүлэхээр хүсэлт гаргасан этгээдийн харьяалах улсын хууль тогтоомжоор шийдвэрлэнэ.

99.3.Монгол Улсад байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг асран хамгаалж, харгалзан дэмжихэд энэ хуулийг дагаж мөрдөж болно.

100 дугаар зүйл.Эцэг, эх тогтоолгох тухай маргааныг шийдвэрлэх

100.1.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний эцэг, эх тогтоолгох асуудлыг шийдвэрлэхэд Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол энэ хуулийг баримтална.

100.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт эцэг, эх тогтоолгохтой холбоотой маргааныг Монгол Улсын хуульд заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

100.3.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс гадна амьдарч байгаа хүүхдийн эцэг, эхийн хэн нэг нь Монгол Улсын иргэн бөгөөд Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу эцэг, эхийг захиргааны журмаар тогтоох боломжтой бол гадаад улсад суугаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газарт хүсэлт гаргаж болно.

100.4.Гадаад улсын хуулиар Монгол Улсын иргэн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоосон нь энэ хуульд харшлахгүй бол хүчинтэйд тооцно.

100.5.Хүүхдийн харьяалал нь эцэг, эх байх эрхэд нөлөөлөхгүй.

АРАВДУГААР БҮЛЭГ БУСАД ЗҮЙЛ

101 дүгээр зүйл.Гэр бүлийн тухай хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

101.1.Гэр бүлийн тухай хууль тогтоомж зөрчигчид Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлагыг хүлээлгэнэ.

102 дугаар зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

102.1.Энэ хуулийг ... оны ... дугаар сарын ... -ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны... дугаар
сарын ... ний өдөр

Улаанбаатар хот

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. 1999 оны 6 дугаар сарын 11-ний өдөр баталсан Гэр бүлийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 20... оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр баталсан Гэр бүлийн тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2019 оны ... дугаар
сарын ... ний өдөр

Улаанбаатар хот

ИРГЭНИЙ ХЭРЭГ ШҮҮХЭД ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай заалт тус тус нэмсүгэй:

1/ 129 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 8 дахь заалт:

“129.1.8.гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагаас гэр бүлийг эвлэрүүлэх, хүүхдийн асрамжийг тогтоохтой холбоотой мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг авахыг даалгах”.

2/ 133 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 11 дэх заалт:

“133.1.11.Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн хуваарьт эд хөрөнгийг захиран зарцуулах эрх олгох”.

3/ 186 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалт:

“186.1.5.гэрлэгчид бие биеэ, эцэг, эх нь хүүхдээ, насанд хүрсэн хөдөлмөрийн чадвартай хүн эцэг, эхээ, төрөл, садангийн хүмүүс бие биеэ тэжээн тэтгэх тэтгэх тэтгэлэг гаргуулах.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 20... оны ... дугаар сарын ...-ны өдөр баталсан Гэр бүлийн тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ